

**Міністерство освіти і науки України
Львівський національний університет імені Івана Франка**

Наталія Михайличенко

**ОРФОЕПІЧНА КУЛЬТУРА
ТЕЛЕРАДІОЖУРНАЛІСТА**

П р а к т и к у м

Львів
2015

УДК 808.5:811.161.2'342.9]:070(076)

ББК Ш70(4Ук)я71-1

Ш1 41.4-122я73-1

М 69

Рецензенти:

канд. філол. наук *У. Б. Добосевич*

(Львівський національний університет імені Івана Франка),

канд. філол. наук *Н. В. Хобзей*

(Інститут українознавства імені Івана Крип'якевича)

Рекомендовано

*до друку Вченою радою Львівського національного університету
імені Івана Франка*

(Протокол № 39/3 від 25 березня 2015р.)

Михайличенко Н.

М 69 Орфоепічна культура телерадіожурналіста. Практикум / Наталія Михайличенко. – Львів : ЛНУ імені Івана Франка, 2015. – 112 с.
ISBN 978-617-10-0270-8.

У практикумі запропоновано завдання, вправи, тести, опрацювання яких сприятиме засвоєнню орфоепії та підвищенню рівня культури усного мовлення.

Посібник призначений передусім для студентів – майбутніх працівників аудіовізуальних засобів, а також інших працівників усномовних професій і всіх тих, хто прагне правильно говорити.

УДК 808.5:811.161.2'342.9]:070(076)

ББК Ш70(4Ук)я71-1

ISBN 978-617-10-0270-8

© Михайличенко Н., 2015

© Львівський національний університет
імені Івана Франка, 2015

ЗМІСТ

ВСТУПНЕ СЛОВО	5
---------------------	---

Теми та плани навчальних занять

<i>Тема I.</i> Орфоепія як розділ мовознавства про норми літературної вимови	7
<i>Тема II.</i> Особливості сучасної української літературної вимови. Вимова голосних звуків	13
<i>Тема III.</i> Вимова приголосних звуків	20
<i>Тема IV.</i> Вимова слів іншомовного походження та абревіатур	34
<i>Тема V.</i> Норми наголошування слів сучасної української літературної мови	43
<i>Тема VI.</i> Лексикографічні джерела	46
Контрольні запитання	50
Тестові завдання I	51
Тестові завдання II	60
Тексти для вдосконалення вимови та фонетичного запису	71

Орфоепічна культура телерадіожурналіста. ПРАКТИКУМ

Додатки

<i>Додаток I.</i> Тлумачний словничок основних понять до теми “Орфоепія української літературної мови”	87
<i>Додаток II.</i> Норми вимови голосних звуків.....	93
<i>Додаток III.</i> Норми вимови дзвінких і глухих приголосних.....	96
<i>Додаток IV.</i> Норми вимови груп приголосних	97
<i>Додаток V.</i> Спрощення у групах приголосних	98
<i>Додаток VI.</i> Знаки транскрибування	98
<i>Додаток VII.</i> Словничок складних випадків наголошування слів різних частин мови	99
Список літератури.....	110

ВСТУПНЕ СЛОВО

У сучасному інформаційному світі розвиваються різні форми усного публічного мовлення. Комунікація відіграє важливу роль у житті людини, стаючи одним зі способів людського самовираження. Важливу роль у цілеспрямованому формуванні особистості відіграє вміння поводитися та спілкуватися з людьми, результативно виступати перед публікою та переконувати її. Невід’ємним елементом успішного самовираження комунікативної особистості є її голос та правильна вимова звуків, звукосполучень, слів та речень. Для працівників усномовних професій важливо знати не лише, що сказати, але й як сказати. Правильна літературна вимова (або орфоепія) свідчить про високий професійний та культурний рівень людини. **Орфоепія** (грецьке *orthoepia*, гр. *orthos* “правильний” і *epos* “мова”) – це система норм літературної мови, що охоплює правила вимови звуків, звукосполучень у мовленнєвому потоці, наголошування слів, а також інтонування; розділ мовознавства, що вивчає норми літературної вимови. Добре володіння нормами орфоепії сприяє ефективній діяльності працівників усномовних професій (особливо радіо- та тележурналістів). Адже роль аудіовізуальних засобів інформації в утвердженні національної культури, у формуванні громадянського суспільства та вихованні морально-етичних норм суспільства неzapеречна. Тому лінгвістичний аспект їхньої діяльності – важлива мовознавча проблема.

У практикумі “Орфоепічна культура телерадіожурналіста” подано тренувальні вправи та практичні завдання з орфоепії, що є частиною курсу “Основи культури усного публічного мовлення”, який передбачає оволодіння культурою мовленого слова на підставі теоретичних надбань неориторики, кращих зразків красномовства, досвіду національного радіо та телебачення. Нормативне, чітке та інтонаційно виразне, образне і логічне мовлення – важливі засади підготовки майбутніх працівників аудіовізуальних засобів.

Мета практикуму – навчити майбутніх працівників аудіовізуальних засобів та інших усномовних професій застосовувати правила літера-

Орфоепічна культура телерадіожурналіста. ПРАКТИКУМ

турної вимови у своїй діяльності, контролювати своє мовлення та уникати помилок. У посібнику подано вправи, які допоможуть оволодіти нормами української літературної вимови та втілювати їх на практиці. Запропоновані тренувальні завдання мають рекомендаційний характер щодо вимови голосних та приголосних звуків.

У практикумі “Орфоепічна культура телерадіожурналіста” вміщено тексти з цікавою і важливою інформацією, за допомогою яких читач зможе вдосконалити техніку мовлення. Тексти, підібрані для завдань, сприятимуть вихованню естетичного смаку, морально-етичних та духовних засад, патріотичних почуттів, обов’язку та відповідальності за мовлене слово майбутніх працівників усномовних професій.

Тестові завдання з орфоепії, що охоплюють теми всіх навчальних занять, допоможуть закріпити здобуті знання.

У додатках вміщені матеріали, потрібні студентам для виконання завдань: літературні норми вимови голосних, приголосних та груп приголосних у таблицях; знаки транскрибування; тлумачення основних понять; словничок складних випадків наголошування слів.

Здобуваючи знання і виробляючи вміння та навички, студент повинен:

- вміти пояснити основні поняття та терміни до теми “Орфоепічна культура української мови”;
- виробляти звичку контролювати свою вимову, правильність вживання звуків та звукосполучень;
- оволодіти орфоепічними нормами української літературної мови та вміло і впевнено застосовувати їх у повсякденному усному публічному мовленні;
- вміти аналізувати чужу та свою ефірну вимову, виявляти порушення орфоепічних норм, застосовувати різні засоби для їх подолання;
- виховувати естетичний смак, морально-етичні та патріотичні почуття, відповідальність за кожне мовлене слово.

Практикум “Орфоепічна культура телерадіожурналіста” сприятиме формуванню особистості, буде хорошим порадиником для майбутніх працівників усномовних професій, які вдосконалюють своє мовлення задля збереження самобутності української літературної мови та формування освіченої та культурної української нації.

ТЕМИ ТА ПЛАНИ НАВЧАЛЬНИХ ЗАНЯТЬ

ТЕМА І

Орфоепія як розділ мовознавства про норми літературної вимови

П л а н

1. Визначення поняття орфоепії. Предмет орфоепії.
2. Поняття літературної вимови.
3. Значення норм літературної вимови.
4. Порухення правил української літературної вимови, їхні причини та способи подолання.
5. Формування української літературної вимови.
6. Типи орфоепічних помилок. Фонологічні помилки. Фонетичні помилки.
7. Оволодіння нормами літературної вимови – важливий аспект культури мовлення журналіста.

Рекомендована література:

1. *Єлісовенко Ю.* Орфоепічний аспект фахової підготовки ведучих / *Юрій Єлісовенко* // [Електронний ресурс]: <http://journal.lnu.edu.ua/vyusk7/visnyk07-16.pdf>
2. *Єлісовенко Ю.* Культура і техніка мовлення в телерадіожурналістиці / *Юрій Єлісовенко* // [Електронний ресурс]: <http://journalib.univ.kiev.ua/index.php?act=article&article=306>
3. *Жовтобрюх М. А., Кулик Б. М.* Курс сучасної української літературної мови / *М. А. Жовтобрюх, Б. М. Кулик.* – Ч. 1. – К., 1965. – 423 с.
4. *Жовтобрюх М. А.* Слово мовлене / *М. А. Жовтобрюх.* – К., 1969.
5. *Жовтобрюх М. А.* Основа і принципи української літературної вимови / *М. А. Жовтобрюх* // *Українська мова і література в школі.* – 1976. – № 6.
6. *Капелюшний А. О.* Стилїстика й редагування [Електронний ресурс] : практичний словник-довідник журналіста / *А. О. Капелюшний.* – Львів: ПАІС, 2002. – 576 с.

Орфоепічна культура телерадіожурналіста. ПРАКТИКУМ

7. *Лобода В. В.* Орфоепія / В. В. Лобода // Сучасна українська літературна мова [ред. : М. Я. Плющ]. – К., 1994.
8. *Микитин М. Л.* Формування орфоепічних норм української літературної мови / М. Л. Микитин // Мовознавство. – 1996. – № 1.
9. *Микитин М. Л.* Шевченко Т. Г. та становлення української орфоепії / Л. М. Микитин // Записки з загальної лінгвістики. – Одеса, 2001. – Вип. 2.
10. *Різун В. В.* Літературне редагування / В. В. Різун. – К. : Либідь, 1996. – 241 с.
11. *Сагач Г.* Лінгвістичні аспекти культури ділової комунікації / Галина Сагач // Вибрані твори: В 5 т. – Т. 3: Ділова риторика: “Добротословіє”. – Рівне: ПП ДМ, 2006. – 320 с. – С. 101– 127.
12. *Синявський О.* Норми української літературної мови / Олекса Синявський. – Львів: Українське видавництво, 1941. – 363 с.
13. Сучасна українська літературна мова : в 5 кн. [за ред. : І. К. Білодіда]. – К., 1969. – Кн. 1.
14. *Тоцька Н. І.* Українська мова. Практикум з орфографії та орфоепії / Н. І. Тоцька. – К., 1970.
15. *Тоцька Н. І.* Сучасна українська літературна мова. Фонетика, орфоепія, графіка, орфографія / Н. І. Тоцька. – К., 1995.

Завдання

1. Підготуйте письмові відповіді на запитання: 1) що таке орфоепія; хто вперше в українській лінгвістиці вжив термін орфоепія? 2) розкрийте поняття літературної вимови; 3) яке суспільне значення має норма літературної вимови? 4) які причини порушення деяких норм літературної вимови. Назвіть ці порушення. Подумайте, як практично можна навчитися уникати таких порушень; 5) коротко опишіть, як формувалася українська літературна мова.
2. Напишіть письмову роботу на тему: “Дотримання норм літературної вимови – важливий аспект культури мовлення журналіста”.

ТЕМИ ТА ПЛАНИ НАВЧАЛЬНИХ ЗАНЯТЬ

3. Підготуйте публічний виступ на тему: “Тарас Шевченко та формування української орфоепії”.
4. Прочитайте вголос поданий текст, дотримуючись норм української літературної вимови. Вдосконалюйте свою вимову. Порівняйте вимову з написанням.

Текст 1

Тихий дощик линув на землицю голодну,
Й запишалась вона, як весна:
Так прояснює душу зболілу, холодну
Гаряча молитва ясна.
Від дощику тихо сяють садочки,
Сміється перлинно роса:
Від молитви в душі розцвіли всі листочки –
Розкрились святі небеса.

Митрополит Іларіон (Іван Огієнко)

Текст 2

Українська культура – унікальне явище світової цивілізації, бо вона розвивалася на перехресті культурних, інтелектуальних та духовних потоків. Українська культура є синтезом української національної культури та багатьох етнокультур народів, що духовно і територіально об’єднані в сучасній Україні. Саме на її базі і формується національна ідеологія – сукупність ідей та уявлень про національні інтереси та шляхи їхнього забезпечення. Своєрідним ядром національної ідеології є національна ідея – концентрований вираз національних інтересів та патріотичних почуттів. Саме національна ідея і повинна згуртувати націю задля створення національної держави та її дальшого всебічного розвитку, побудови заможного громадянського суспільства, збереження генофонду українського народу.

Микола Жулинський

Мовна норма – сукупність мовних засобів, що відповідають системі мови і сприймаються її носіями як зразок суспільного спілкування в певний період розвитку мови та суспільства. Мовна норма – основна категорія культури мови, а також важливе поняття загальної теорії мови. Розрізняють єдино можливі, обов’язкові мовні норми, що відображають характерні ознаки системи мови, і норми літературної мови. Нормативними в українській мові є, наприклад, чергування [o], [e] з [i] в закритих складах (*стіл – столу, піч – печі*), перехід у певних позиціях приголосних **г, к, х** у **ж, ч, ш** та [з’], [ц’], [с’] (*нога – ніжка – нозі, рука – ручка – руці, вухо – вушко – у вусі*), твердість губних **б, п, в, м, ф**, що не мають м’яких відповідників, а також твердість шиплячих **ж, ч, ш**, що можуть вимовлятися у відповідних позиціях напівм’яко, пор. *жито – жінка, чистий – чільний, шити – шість*.

Норми української літературної мови формувалися у процесі стильового розгалуження мови. З виникненням усних стилів масової інформації, зростанням значення технічних засобів мовного спрямування ґрунтовніше почали опрацьовувати орфоепічні норми літературної мови. Акцентуаційні, орфоепічні норми сучасної української літературної мови, що засвідчені у словниках (Українська літературна вимова і наголос. – К., 1973; Орфоепічний словник. – К., 1984), дослідженнях В. Винницького, В. Складенка, ґрунтуються на вивченні усної літературної практики, а також писемних пам’яток української літературної мови.

Вперше термін **орфоепія** в українській лінгвістиці вжив український мовознавець Петро Горещкий (1888–1927) у праці “Про правимову або ортоепію літературної мови” (1929).

Предмет орфоепії охоплює всі елементи оформлення усного мовлення.

Термін **орфоепія** вживають у двох значеннях: 1) система норм літературної мови, що стосується правил вимови звуків,

ТЕМИ ТА ПЛАНИ НАВЧАЛЬНИХ ЗАНЯТЬ

звукосполучень у мовленнєвому потоці, наголошування слів, інтонування; 2) розділ мовознавства, що вивчає норми літературної вимови.

Звукова будова української мови, як певний узагальнений тип, притаманний її носіям, усталюється тоді, коли поширюються усні форми національної мови, зростає суспільне значення публічної мови. Орфоепічні норми української літературної мови сформувалися протягом ХІХ століття на основі середньо-наддніпряньського говору.

Виокремлюють фонологічні та фонетичні помилки. **Фонологічні помилки** – змішування фонем, що призводить до неправильного розуміння слова (наприклад, якщо мовець оглушує кінцевий приголосний у слові *гриб*, то його сприймають як *грип* (хвороба). **Фонетичні помилки** – неправильне вживання варіантів фонем. Наприклад, вимова шиплячого замість свистячого (*[уш'а'куї]* замість *[ус'а'куї]*).

У с в і д о м т е !

Оволодіння нормами української літературної вимови є важливим складником культури мовлення особистості. **Літературна вимова** – унормована вимова, в якій відсутні будь-які просторічні, діалектні чи суржикові ознаки.

Володіння орфоепічними нормами сприяє швидкому порозумінню людей. Дотримання норм літературної вимови є одним із показників загальної культури та освіченості особистості, що створює умови ефективного користування літературним мовленням у різних суспільних сферах – побутовій, культурно-освітній, науковій, державній тощо.

Літературні норми вимови свідчать про високий рівень розвитку мови.

Тарас Шевченко – талановитий поет і художник, а от про Шевченка-мовознавця говорять мало. Так, він не писав мовознавчих праць і не був кандидатом чи доктором наук. Своє мовознавче кредо залишив у написаних творах. Шевченкова поетична мова – найкращий взірець для нас. Вживаючи слово *земляки*, Шевченко не міг собі навіть уявити, що використовуватимуть слово *співвітчизники*. Там, де наші діди відчували, що *пахне порохом*, сучасники говорять про *вибухонебезпечну ситуацію*. Спробуйте вимовити *вибухонебезпечний!* Це слово – справжній мовний “динозавр”! Чому не сказати *передвибухова ситуація* або й просто *вибухова*? У мові можна знайти тисячі способів окреслити те чи інше явище¹.

Коли Шевченко і його побратими не мали змоги щось зробити, то казали, що вони *не годні* або *не спроможні*; сучасні ж публічні особи часто кажуть, що вони *не в стані*. Прикладів такої уніфікації нашої мови можна навести безліч. Шевченко закликав нас висловлюватися *без золота й каменю, без “хитрої мови”*. Цей заповіт і сьогодні актуальний. На жаль, його було зневажено. Тому перед сучасним молодим поколінням стоїть завдання дбати про розвиток нашої мови та збереження її самобутності так, як учив Тарас Шевченко.

¹ *Караванський С.* Секрети української мови / Святослав Караванський. – К. : УКСП “Кобза”, 1994. – 152 с.

Т Е М А ІІ

Особливості сучасної української літературної вимови. Літературна вимова голосних звуків

П л а н

1. Основні засади сучасної української літературної вимови.
2. Фонетична транскрипція.
3. Норми вимови голосних звуків в українській літературній мові:
 - а) вимова наголошених звуків у сучасній українській літературній мові;
 - б) вимова звука [e] в ненаголошеній позиції;
 - в) вимова ненаголошеного звука [e] між м'якими приголосними;
 - г) вимова ненаголошеного звука [и];
 - д) вимова ненаголошених [e], [и] без наближень у сильних позиціях;
 - е) вимова ненаголошеного [o].

Рекомендована література:

1. *Слісовенко Ю.* Орфоепічний аспект фахової підготовки ведучих / Юрій Слісовенко // [Електронний ресурс]: <http://journ.lnu.edu.ua/vypusk7/visnyk07-16.pdf>
2. *Жовтобрюх М. А.* Основа і принципи української літературної вимови / М. А. Жовтобрюх // Українська мова і література в школі. – 1976. – № 6.
3. *Капелюшний А. О.* Стилїстика й редагування [Електронний ресурс] : практичний словник-довідник журналіста / А. О. Капелюшний. – Львів : ПАІС, 2002. – 576 с.
4. *Лобода В. В.* Орфоепія / В. В. Лобода // Сучасна українська літературна мова [ред. : М. Я. Плющ]. – К., 1994.
5. Сучасна українська літературна мова : в 5 кн. [за ред. : І. К. Білодіда]. – К., 1969. – Кн. 1.
6. *Тоцька Н. І.* Сучасна українська літературна мова. Фонетика, орфоепія, графіка, орфографія / Н. І. Тоцька. – К., 1995.
7. *Тоцька Н. І.* Голосні фонеми української літературної мови / Н. І. Тоцька. – К., 1973.

Завдання

1. Прочитайте слова вголос. Звуки **[а]**, **[о]** вимовляйте чітко й виразно в наголошених і ненаголошених позиціях. Стежте, щоб **[а]** не був переднім або занадто заднім чи лабіалізованим. Звук **[о]** вимовляйте енергійно, напружено, не допускаючи призвуків **[у]** та **[а]**.

Мама, Параска, хата, гаряча, займався, баран, банка, мав, Варвара, салат, Савка; город, молодь, молоко, робота, самотньо, сорок, смолоскип, коротко, ставок, столик, солодко, порожньо.

2. Прочитайте слова вголос. Ненаголошений **[о]** перед наступними наголошеними **[у]** та **[і]** вимовляйте з невеликим наближенням до **[у]**.

[по'л'і'тика], [ре'во'лу'ц'і'я], [по'дру'ж':а], [ко'жу'х], [про'ву'лок], [го'ту'йу], [до'шку'л'но], [по'су'ха], [зо'зу'л'а], [го'лу'бка].

3. У наведених словах вимовляйте звук **[і]**, не допускаючи заміни його дифтонгами або будь-якими іншими звуками. Приголосні перед **[і]** пом'якшуйте або вимовляйте м'яко.

Тісто, дім, місто, зріст, кіно, тітка, бік, сісти, вітер, біль, кіт, піч, літо, стіл, осінь, радість, успіх, сіно, сіль, рів, тік, віз, зміг, діло, вітер, білий, срібло, вій, піт, зціпити, повістка, співати, слід.

4. Читайте наведені слова і сполучення слів чітко. Кінцевий приголосний попереднього слова у вимові поєднайте з голосним **[і]** наступного слова, але не пом'якшуючи приголосного.

Страх і думка, розкіш і шик, відчай і сумніви, повні слів і смутку, без імені, Іван Іванович, що викладає поет із мозаїки болю, мороз і сонце, день і ніч, хліб і сіль, на серці любов і журба.

5. Прочитайте слова вголос, виразно вимовляючи **[і]** та **[и]** після **[ж]**, **[ч]**, **[ш]**, а самі ці приголосні вимовляйте не

ТЕМИ ТА ПЛАНИ НАВЧАЛЬНИХ ЗАНЯТЬ

як м'які, а як напівпом'якшені. Запишіть подані слова фонетичною транскрипцією, користуючись орфоепічним словником.

Чільний, мишачі, чіпкий, височіти, заячі, шість, шиплячі, ворожий, чіткий, межі, широкі, широчінь, щітка, щільний, жінка, дружина, по-заячи, пожива, чистий, щілина, щирий, житній, шибка, жирафа.

6. Вимовляйте слова, не допускаючи змішування звуків [і] та [и].

Почистити, гнітити, спасибі, привітний, насінинка, намагнітити, намисто, пожовтілий, змінити, запишіть, найважливіший, найвидатніший, пізнати, світити, висіти, місцина, підійти, густіший.

7. Наголошений голосний [е] вимовляйте чітко й виразно. Стежте, щоб звук [е] був достатньо відкритим. Для цього під час його вимови широко розтуляйте рот. Приголосні перед [е] вимовляйте твердо.

Вечір, серце, щедрівка, сердься, темінь, ремінь, наземний, небесний, темний, двері, сестри, шерсть, аптека, небо, Олень, Орест, Шевченко, мед, експеримент, музей, текст, пень, газета, далекий, десь, увесь.

8. Прочитайте речення вголос. Ненаголошений [е] вимовляйте з наближенням до [и], а ненаголошений [и] – з наближенням до [е]. Користуючись орфоепічним словником, запишіть речення фонетичною транскрипцією.

Якщо війна не вбиває тебе фізично, то неминуче виймає з тебе душу (*Василь Сланчук*). Інформаційна перенасиченість витісняє хвилини тиші, спокою і не дає людині подумати про важливе (*Дейвід Шенк*). Занурення в культуру образу, у світ візуальних ефектів змушує особу ігнорувати світом слова, перетворюючи

Орфоепічна культура телерадіожурналіста. ПРАКТИКУМ

її з homo sapiens в нову істоту, яка уже має свою назву – “homo videns” (Джовані Сарторі).

9. Читайте слова вголос. Користуючись орфоепічним словником, з’ясуйте вимову звуків [е] та [и] в наведених словах. Розгляньте випадки: а) [е] та [и] перед наголошеним або побічно наголошеним складом з [а] та [о]; б) [е] та [и] в наголошених або побічно наголошених складах; в) ненаголошені [е] та [и] перед наголошеним або побічно наголошеним складом з [и], [у], [і]; г) [е] та [и] в наголошених складах.

Схвалення, придих, найглибший, небезпечний, дивний, застелений, дерево, береги, диміти, лимонний, лексика, оселедець, дівчина, туманитись, берізка, первинний, степи, вибери, примиренний, примерзлий, ледащо, вчителі, постелити, виважений, врівноважений, легені, дешево, небіжчики, напиши, дивуватися, милуватися, незрівнянний, незрівняний.

10. З’ясуйте вимову звука [о] в наведених словах. Розгляньте: а) [о] в наголошеному складі; б) [о] перед наголошеним або побічно наголошеним [у] та [і]. Запишіть слова фонетичною транскрипцією, користуючись орфоепічним словником.

Голубка, революція, горіння, помітно, по-вашому, лоза, копійка, оволодіння, оповіщення, орудувати, Корній, розбудити, заворушення, здобути, лісоруб, нагодуйте, погляд, самовпевненість, свобода, воля, знову, повинні, осиротілий, духовність, вільної, тоді, народові, обережності, крові.

11. Прочитайте вголос поетичний текст. Проаналізуйте вимову наголошених і ненаголошених голосних звуків. Читайте вірш, удосконалюючи свою вимову. Користуючись орфоепічним словником, запишіть його фонетичною транскрипцією. Вивчіть поезію напам’ять. Як ви розумієте виділені рядки поезії?

ТЕМИ ТА ПЛАНИ НАВЧАЛЬНИХ ЗАНЯТЬ

Благословенная в женах,
Святая праведная Мати
Святого Сина на землі.
Не дай в неволі пропадати,
Летучі літа марне тратить.
Скорблящих радосте! Пошли,
Пошли мені святее слово,
Святої правди голос новий!

І слово розумом святим

І оживи, і просвіти!..

Подай душі убогій силу,
Щоб огненно заговорила,
Щоб слово пламенем взялось,
Щоб людям серце розтопило.
І на Україні понеслось,
І на Україні святилось
Те слово, Божее кадило.
Кадило істини.

Тарас Шевченко

З а п а м ' я т а й т е !

Українська літературна вимова ґрунтується на принципах милозвучності, що передбачають свідоме ставлення мовців до звукового оформлення висловлення.

Милозвучність (евфонія – грец. *euphone* “милозвучність”) – важлива риса українського усного мовлення. Милозвучності мовлення досягають унаслідок збалансованого вживання голосних/приголосних, дзвінких/глухих, м’яких/твердих звуків; використання фонетичних варіантів мовних одиниць (*у/в, з/із/зі, о/об, над/наді* тощо), чергування звуків, спрощення у групах приголосних, уникнення слів у тексті, в яких є збіг важких для вимови або неприємних для слуху, однакових звукосполучень (*цей цілеспрямований вчинок*).

Орфоепічна культура телерадіожурналіста. ПРАКТИКУМ

Голосні звуки – звуки мови, в основі яких лежить музикальний тон (голос), що утворюється при розкритому мовному каналі внаслідок коливань голосових зв'язок і дальшої модифікації їх у надгортанних порожнинах. Найважливішою функційною ознакою голосних звуків є складотворча функція – вони здебільшого утворюють вершину складу. В українській мові є шість голосних звуків, що виступають у максимально незалежних позиціях. З артикуляційного боку голосні звуки мають низку особливостей, що відрізняють їх від приголосних: під час їх творення голосовий канал максимально відкритий, у ньому відсутні значні контакти (фокуси утворення), що є джерелом виникнення шуму. Тому голосні звуки не мають виразної локалізації творення. Звук, виникнувши в гортані, посилюється і видозмінюється у надгортанних порожнинах. У процесі творення голосних звуків відбувається зміна об'єму й форми порожнин мовного апарату, що виконують функцію резонаторів. У творенні потрібної форми і розміру резонаторів основну роль відіграють рухомі органи, передусім язик, губи, піднебінна занавіска, нижня щелепа. Під час утворення голосних відзначається загальна, нелокалізована напруженість усього мовного апарату (Енциклопедія. Українська мова).

Важливою рисою українського **вокалізму** (лат. *vocalis* “голосний”) є завжди повнозвучна вимова голосних звуків не тільки під наголосом, а й у ненаголошених позиціях. Усі голосні звуки української літературної мови є звуками повного творення і (за деякими винятками) зберігають свою якість, характерну вимову і в ненаголошених складах.

Ненаголошені голосні [a], [y], [i] зберігають чіткість.

Голосні [e], [и], [o] у ненаголошених позиціях внаслідок ослаблення напруженості вимовляються менш виразно, ніж наголошені, зазнаючи певних змін.

Ненаголошений [e] майже завжди вимовляється із наближенням до [и], але ступінь такого наближення різний. Перед наголошеними або побічно наголошеними складами з [a], [e]

ТЕМИ ТА ПЛАНИ НАВЧАЛЬНИХ ЗАНЯТЬ

простежуємо ширші звукові відтінки на зразок [в^есна'], [м^ене']. Перед наголошеними або побічно наголошеними складами з [и], [у] й [і] у швидкому темпі мовлення вужчі звукові відтінки: [в^ези'], [м^ил'і'ше^и'], [н^ису'].

Ненаголошений [и] наближається у вимові до голосного [е]. Перед наголошеними складами з [а], [е] він вимовляється як [е^и] ([п^есе'мна]), а перед складами з іншими наголошеними голосними – як [и^е]: [п^иш'і'мо], [с^иди'].

Ненаголошений [о] перед наголошеними складами з [у], [і] наближається до [у]: [п^одру'ж':а], [к^оп'і'тка] (але перед кінцевими наголошеними [у], [і] звук [о] вимовляємо чітко).

Голосні звуки української літературної мови в усіх позиціях є звуками повного творення. Лише задля збереження вокальної гармонії простежуємо деякі винятки в їхній вимові.

ТЕМА ІІІ

Літературна вимова приголосних звуків

П л а н

1. Вимова звуків [ї] та [й̆].
2. Вимова дзвінких і глухих приголосних звуків.
3. Вимова твердих і м'яких приголосних.
4. Вимова груп приголосних:
 - а) вимова шиплячих приголосних перед свистячими внаслідок регресивної асиміляції за місцем творення;
 - б) вимова свистячих приголосних перед шиплячими внаслідок регресивної асиміляції за місцем творення;
 - в) вимова передньоязикового [д] перед свистячими та шиплячими внаслідок регресивної асиміляції за місцем і способом творення;
 - г) вимова інших груп приголосних.

Рекомендована література:

1. Єлісовенко Ю. Орфоепічний аспект фахової підготовки ведучих / Юрій Єлісовенко // [Електронний ресурс]: <http://journ.lnu.edu.ua/vypusk7/visnyk07-16.pdf>
2. Жовтобрюх М. А. Основа і принципи української літературної вимови / М. А. Жовтобрюх // Українська мова і література в школі. – 1976. – № 6.
3. Лобода В. В. Орфоепія / В. В. Лобода // Сучасна українська літературна мова [ред. М. Я. Плющ]. – К., 1994.
4. Наконечний М. Ф. Орфоепічні норми та їх значення / М. Ф. Наконечний // Сучасна українська літературна мова. Вступ. Фонетика / [за ред. І. К. Білодіда]. – К., 1969.
5. Сучасна українська літературна мова : в 5 кн. [за ред. І. К. Білодіда]. – К., 1969. – Кн. 1.
6. Тоцька Н. І. Сучасна українська літературна мова. Фонетика, орфоепія, графіка, орфографія / Н. І. Тоцька. – К., 1995.
7. Фащенко М. М. Орфоепія дієслівних форм / М. М. Фащенко // Записки з українського мовознавства. – Одеса, 2000. – Вип. 9.

З а п а м ’ я т а й т е !

Приголосні звуки – звуки мови, основою яких є шуми, що виникають унаслідок проходження видихуваного струменя повітря через певну перепону, утворювану органами мовлення. У сусідстві з голосними приголосні звуки не можуть бути складотворчими.

Завдання

1. Читайте виділені літери як [ʏ]– [y] нескладовий. Для цього потрібно вимовляти ослаблений звук [y] і водночас зближувати губи, не доводячи зближення, що характерне для [в]. Стежте за тим, щоб [в] не оглушувався та не перетворювався на [ф]. У яких позиціях виступає тут [ʏ]?

Жадав, промовив, любив, прийшов, читав, лев, вбїгати, відправлення, кров, кривда, правда, вдень, вчитель, вписати, все, спів, вітав, дївчина, вдвох, мов, ластївка, вовна, заспокоївся, вилився, кедрїв, збожеволїв.

2. Читайте слова, вимовляючи літеру й як [ї] в кінці складів та в середині слів після голосних та на початку слів перед приголосними. Артикуляція [ї] відрізняється від [й] меншою напруженістю і нижчим підняттям спинки язика до твердого піднебіння. Не можна [ї] вимовляти оглушено в кінці слів та складів перед глухими приголосними.

Ймовірність, водограї, розмай, рідний, край, прийшов, вийшов, тихий, мій, певний, гей, гай, зворушений, йду, вишневий, чудовий, соловейко, чайка, святий, малиновий, мийте, двїйка, бїйся, чай, трамвай.

3. Прочитайте вголос вірш. З’ясуйте відмінності у вимові звуків, позначених літерами **в**, **й**. Вивчіть вірш напам’ять.

Орфоепічна культура телерадіожурналіста. ПРАКТИКУМ

Хто в першій чвертині життя
Знання не здобув,
А в другій чвертині життя
Майна не здобув,
А в третій чвертині життя
Хто чесним не був,
Той скаже в четвертій: “Бодай
Я в світі не був!”

Іван Франко

У в а г а!

Приголосний [в] ніколи не оглушується, може переходити в нескладовий [ў]. Як нескладовий він трапляється: а) на початку слова перед приголосним ([ўдв'іч'і]); б) в кінці складу чи слова ([л'убо'ў]). Приголосний [й] виступає як нескладовий [ї]: а) на початку слова перед приголосним ([їме'н':а]); б) в кінці складу чи слова: ([прийшо'ў]).

4. Прочитайте слова, виразно вимовляючи звуки [д'], [т'], не допускаючи свистячого призвуку, тому що в українській мові ці звуки чисті зімкнені. Щоб досягти цього, потрібно під час артикуляції спинку язика підсувати назад і притискати її не до переднього, а до середнього піднесення. Зверніть увагу на слова з подовженими м'якими [д':], [т':], що також вимовляють без свистячого призвуку. Не допускайте, щоб після цих звуків перед наступним приголосним з'являвся [й].

Діяння, потік, тіло, діло, життя, дятел, сутню, тямити, тім'я, міддю, погруддя, каяття, тінь, тік, завдячувати, биття, вороття, буття, тітка, дьоготь, тяжко, лебеді, радість, батько, миттю, тістечко, тюльпан, тьохкати, тютюн, стіл, відіспатися, каламуттю, тікати, будяк, радіо, володіння, костюм, молодіти.

Під час вимови звуків [д], [т] губи пасивні, передню спинку разом із кінчиком язика притискаємо до верхніх зубів із внутрішнього боку та початку альвеол і різко відштовхуємо від них. Чим швидше відтягнемо язик, тим чіткіше звучатимуть звуки [д], [т].

Передньоязикові палаталізовані зімкнені глухий [т'] і дзвінкий [д'] – м'які звуки. Утворюємо завдяки піднесенню середньої частини спинки язика до твердого піднебіння. Дотик має бути щільний, інакше звуки спотворюватимуться.

5. Вимовляйте чітко звук [ч] у поданих словах, не допускаючи його пом'якшення. Для цього відтягайте кінчик язика назад, регулюючи ступінь твердості на слух.

Чиж, читання, чехи, чарівність, чепурненький, ключ, чайник, зачарувати, м'яч, чудо, чудесний, четвер, чекання, ніч, піч, орач, поміч, чоботи, чагарник, число, чері, чорний, черешня, колючий, сонячний, водичка, лисичка, Марічка, річечка, рукавичка, Галичина, Німеччина, Вінниччина, чистий, урочистість.

6. Прочитайте слова, звертаючи увагу на вимову сполучення приголосних звуків [шч]. Пам'ятайте, звуки [ш] і [ч] треба вимовляти кожен виразно та твердо.

Щавель, щомиті, щодня, щотижня, щодуху, щєбінь, щєлепа, щока, щєбетати, щастя, пуща, гуща, проща, ледащо, дєшо, лєщата, дощик, кущик, віщий, цілющий, щирість, ящур, щоразу, тріщина, площа, лящем, шука, щемить, блищати, горщик, зморщок, Батьківщина.

Шиплячі приголосні в українській мові [ж], [ч], [ш], [дж] – тверді, а перед [і] – напівпом'якшені! Під час вимови [дж]

Орфоепічна культура телерадіожурналіста. ПРАКТИКУМ

і [ч] широкий кінчик язика спочатку змикається з переднім краєм твердого піднебіння, а потім зімкнення поступово переходить у щілину. Одночасно до переднього краю м'якого піднебіння наближається задня частина спинки язика. Проходячи крізь дві щілини (перша – між широким кінчиком язика й переднім краєм твердого піднебіння навпроти альвеол, друга – між задньою частиною спинки й переднім краєм м'якого піднебіння), повітряний струмінь утворює характерний шум, що нагадує шипіння.

Під час вимови передньоязикових шиплячих щілинних [ж], [ш] широкий кінчик язика піднятий до піднебіння, але не торкається зубів. Губи розкриті, щелепи зближені, зуби видно. Під час вимови звука [ш] широкий кінчик язика піднятий до піднебіння, але не торкається його і не вібрує. Коли вимовляємо звук [ж], язик піднятий вище порівняно з [ш].

7. Прочитайте слова, дотримуючись орфоепічних норм української літературної мови. З'ясуйте, коли потрібно вимовляти аффрикати [дж], [дж] а в яких випадках – звукосполучення [дж], [дз]. Запишіть слова фонетичною транскрипцією.

Джаз, дзвенькіт, дзвіночки, передзвін, джміль, дзеленькіт, дзьоб, джем, відзначити, кукурудза, відрядження, пробудження, воджу, передзвітний, джерело, дзеркало, підживитися, надзоряний, підземний, проводжати, задзвеніти, народження, підземелля, кинджал, походження.

З а п а м ' я т а й т е!

Аффрикати [дж], [дж], [дж'] вимовляють як один звук. Як окремі звуки [д], [ж], [д], [з] вимовляють тоді, коли вони належать до різних морфем слова (*[дзв'іночки]*, але *[п'ідзе'мний]*).

ТЕМИ ТА ПЛАНИ НАВЧАЛЬНИХ ЗАНЯТЬ

8. Прочитайте слова. Виділені приголосні читайте напівпом'якшено (але не м'яко!). Користуючись орфоепічним словником, запишіть слова фонетичною транскрипцією.

Пісня, піч, бюро, пюре, мюзикл, вічність, груші, чільний, щілина, чітко, жінка, подружжя, туші, кіт, хід, гість, джигіт, кювет, гяур, калюжі, ткачі, стережіться, узбіччя, біль, міль, фільм, морквяний, мавпячий, свій, вівтар, вірність, широчінь, шість, кісточка, Кіровоград, Чернігів, Львів, людські, тихі, дорогі, кібернетика, гібрид, вібрація.

З а п а м ' я т а й т е !

Шиплячі, губні, задньоязикові та горловий приголосний в українській мові тверді. Напівпом'якшено вони можуть вимовлятися перед [і], а [б], [п], [в], [м], [ф], [г], [к], [х], [г] – ще й перед [а], [у] (**я, ю**): [n 'upe'], [b 'a'z'].

9. Прочитайте слова, дотримуючись орфоепічних норм української літературної мови щодо вимови глухих і дзвінких приголосних. Запишіть слова фонетичною транскрипцією.

Дуб, важкий, поразка, допомогти, дьогтю, мізки, діжка, гриб, сніг, поріг, казка, легко, нігті, обстеження, анекдот, екзистенціалізм, боротьба, просьба, срібло, город, берег, берізка, берегти, підхід, розцілувати, лід, хліб, сторож, розпитати, безстрашний, безсоромний, боягуз.

Б у д ь т е у в а ж н і !

1. Дзвінки приголосні в українській літературній мові в кінці слова не оглушуються! Наприклад, [гри'б], [наро'д].
2. Дзвінки приголосні перед глухими (в середині слова) не оглушуються: [ка'зка]. Запам'ятайте винятки: у словах [н'і'хт'і], [к'і'хт'і], [ле'хко], [д'о'хт'у], [во'хко] та похідних від них дзвінкий приголосний звук [г] втрачає дзвінкість і вимовляють його як [х].

Орфоепічна культура телерадіожурналіста. ПРАКТИКУМ

3. Дзвінкi [б], [д] перед глухими приголосними завжди зберігають дзвінкiсть: [обкле'йіти]. На думку Н. Тоцької, у разі швидкого темпу мовлення кінцеві приголосні [б], [д] односкладових префіксів переходять у глухі: [опкле'йіти].
4. Прийменник з і префікс з- перед глухими приголосними вимовляють як с: [с_тобо'йу], [с:о'ком].
5. У префіксах **роз-**, **без-** і прийменнику без перед глухим приголосним поширена паралельна вимова – [з] і [с]: [розне^ата'ту] і [росне^ата'ту]. Перехід дзвінкого [з] у глухий [с] відбувається здебільшого у разі швидкого темпу мовлення. На думку В. Горпинича, звук [з] зберігається у префіксі **роз-** тільки перед кореневим [с].

10. Прочитайте текст уголос. Випишіть слова з приголосними:
- а) дзвінкiсть яких зберігається незалежно від фонетичної позиції;
 - б) дзвінкiсть яких залежить від наступного приголосного;
 - в) глухість яких залежить від наступного приголосного.

Коли лежиш у полі лицем до неба і вслухаєшся в многоголосу тишу полів, то помічаєш, що в ній є щось не земне, а небесне. Щось наче свердлить там небо, наче струже метал, а вниз спадають тільки дрібні, просіяні згуки. Ниви шумлять навколо і заважають. Жену від себе голоси поля, і тоді на мене, як дощ, спадають небесні. Тоді пізнаю. Се жайворонки. Се вони, невидимі, кидають на землю свою свердлячу пісню. Дзвінку, металеву й капризну, так що вухо ловить і... не може зловити її переливів. Може, співає, може, сміється. А може, зайшлося від плачу.

Михайло Коцюбинський

11. Прочитайте текст, дотримуючись норм української літературної вимови. Зверніть увагу на такі випадки:
- а) приголосні, м'якість яких не залежить від сусіднього приголосного;
 - б) приголосні, м'якість яких залежить від

ТЕМИ ТА ПЛАНИ НАВЧАЛЬНИХ ЗАНЯТЬ

сусіднього приголосного; в) м'які, що стоять перед [і]. По-групуйте ці випадки та запишіть.

Глибока релігійність Шевченка – це не звичайна церковна формальна релігійність, що виявляється в зовнішній обрядовості та в підпорядкованості тим чи іншим церковним властям. Ні, глибока релігійність Шевченка походить із надрів його серця й ґрунтується на палко відчутій правдивості Христового навчання про людське братерство і любов, що тільки й можуть врятувати людей від пекла на землі і принести їм мир і радість.

Євген Онацький

У в а г а !

1. Губні приголосні [б], [п], [в], [м], [ф] у кінці слів та перед голосними [а], [о], [у], [и], [е] завжди тверді. Напівпом'якшено вони вимовляються перед [і], у кількох словах перед [а] (я), у словах іншомовного походження перед [а], [у] (я, ю): [н'і'ч], [с'в'а'то], [н'ур'е'], [б'а'з'].
2. Шиплячі приголосні є твердими в українській мові, але напівпом'якшено вони вимовляються перед [і]: [шч'і'тка]. Подовжені шиплячі в корені слова також вимовляються напівпом'якшено: [зб'і'ж':а].
3. Приголосні [г], [к], [х], [ґ] здебільшого є тверді. Напівпом'якшено вони вимовляються перед [і], в іншомовних словах – перед [а], [у]: [к'і'т], [г'а'у'р].
4. Приголосні [д], [т], [з], [с], [ц], [л], [н], [дз] перед [і] є м'якими. Однак можлива і тверда вимова цих приголосних перед [і] – на межі слів та в абрєвіатурах (любов і повага, медінститут). М'які [д'], [т'], [з'], [с'], [ц'], [л'], [н'], [дз'] вживаються перед м'якими приголосними: [н'і'з'н'і'ї]. Перед напівпом'якшеними приголосними [з], [с], [дз], [ц] можуть вимовлятися м'яко: [ц'в'і'т]. Не пом'якшуються [з], [с], [дз], [ц], [д], [т] перед напівпом'якшеним губним, після якого стоїть [і], що походить з [о] і чергується з ним: [дв'і'р], бо [дво'ру].

Орфоепічна культура телерадіожурналіста. ПРАКТИКУМ

5. Звуки [д], [з] у префіксах **під-, від-, од-, над-, перед-, без-, роз-** перед м'якими і напівпом'якшеними приголосними не пом'якшуються: [п'ідп'іл':а], [бе^мзд'іл':а]. Звук [д] перед м'яким кореневим [д] пом'якшується: [в'ід':а'чи^мти].

Ц і к а в и н к а!

М'яка вимова звуків – характерна риса української мови. Розуміючи, що самотність мови залежить і від її вимови, вороги українського слова взялися знищувати м'якість української мови, прищеплюючи невластиве для неї твердомовлення. Низку м'яких прикметників у 30-х роках запроваджений післяпогромний правопис (або правопис Кагановича-Постишева) перетворив на тверді: був прикметник *дружній* (у всіх значеннях), зараз маємо *дружний* (одностайний) і *дружній* (приязний), *народній* став *народний*, *прямокутній* став *прямокутний*, *трикутній* став *трикутний*².

12. Прочитайте тексти вголос, звертаючи увагу на вимову груп приголосних (дч, тч, дц, тц, шц, жц, чц, стк, стц, рдц, ться, шся). Порівняйте вимову цих звукосполучень із правописом. Яким фонетичним явищем спричинена відмінність у вимові цих груп приголосних? Запишіть тексти фонетичною транскрипцією, користуючись орфоепічним словником. Підкресліть слова, вимова яких відрізняється від написання. Поясніть, як ви розумієте словосполучення, підкреслені в текстах.

Текст I

І ми, і весь світ потребує нині, як живої води, **високої проповіді**, яка навертає нас до джерел, до нашої духовної вітчизни, до нашої суті... але ми з руїн не можемо зразу

² *Караванський С.* Секрети української мови / Святослав Караванський. – К.: УКСП “Кобза”, 1994. – 152 с.

ТЕМИ ТА ПЛАНИ НАВЧАЛЬНИХ ЗАНЯТЬ

піднятися до високої проповіді. Наше духовенство збідніло. В проповідях нема того, що підносить духа, є тільки те, що розбурхує пристрасті. А на тому рівні ще не починається благодать і мудрість, на тому рівні нема навіть простої розумної доцільності.

Євген Сверстюк

Текст II

Треба, аби вгамувати **спрагу духовності**, відкривати Україну в собі – тільки так можна набути втрачену батьківщину. Тільки так можна подолати нав'язане нам імперіями відчуження від свого “я”, від своєї культури, віри, традицій, історії, духовності. Тільки за умови набуття власної батьківщини можна подолати комплекс меншовартості, національної неповноти, досягти культурної ідентичності – бути передусім частиною національної культури та релігії. Збагачена, забезпечена духовністю своєї нації, рідного народу, така людина не буде почуватися попелюшкою на глобальному балу цивілізацій, а вільно спілкуватися в діалогічному взаємозбагаченні на нових культурних просторах і завжди знайде нову самооцінку в орієнтації на постійну і динамічну діалогічність світових релігій та світових культур.

Микола Жулинський

Потрібно запам'ятати!

В українській літературній мові є багато слів, вимова яких відрізняється від орфографічного написання. Це відбувається унаслідок таких фонетичних явищ, як **асиміляція** (від лат. *assimilio* “уподібнюю”, уподібнення звука до сусіднього як в умовах його творення (артикуляції), так і в акустичному плані) та **дисиміляція** (лат. *dissimilatio* “розподібнення”, один із видів комбінаторних змін звуків: розподібнення приголосних у межах слова). Розрізняють регресивну асиміляцію та дисиміляцію (вплив наступного приголосного на попередній) та прогресивну (вплив попереднього приголосного на наступний). В українській

Орфоепічна культура телерадіожурналіста. ПРАКТИКУМ

мові частіше відбувається регресивна асиміляція. Отже, вимова груп приголосних в українській літературній мові має такі правила:

1) шиплячі приголосні перед свистячими внаслідок регресивної асиміляції за місцем творення змінюються на свистячі:

[ш]+[с'] > [с']: [ди^еву'йе'с':а];

[ж]+[с'] > [з'с']: [нава'з'с'а];

[ч]+[с'] > [ц'с']: [му'ц'с'а];

[ш]+[ц'] > [с'ц']: [до'с'ц'і];

[ж]+[ц'] > [з'ц']: [сму'з'ц'і];

[ч]+[ц'] > [ц']: [ру'ц':і].

2) свистячі приголосні перед шиплячими внаслідок регресивної асиміляції за місцем творення вимовляють як шиплячі:

а) у середині слова:

[с]+[ш] > [ш:]: [при^ен'і'ш:и];

[с]+[ч] > [шч]: [не^ев'і'шчи^ен];

[з]+[ш] > [жш]: [при^ев'і'жши];

[з]+[ч] > [жч]: [мо^ету'жчи^ен].

б) на початку слова:

[з]+[ш] > [ш:]: [ш:и'ти];

[з]+[ж] > [ж:]: [ж:о'ўкнути];

[з]+[ч] > [шч]: [шчи'сти^ети];

[з]+ [дж] > [ждж]: [ждже^ере^ела'];

в) у префіксах роз-, без-:

[роз]+[ж] > [рож:]: [рож:ува'ти];

[без]+[ж] > [бе^еж:]: [бе^еж:а'рту];

[роз]+[ш] > [рош:] і [рожш]: [рош:и'ри^ети] і [рожши'ри^ети];

[без]+[ш] > [бе^еш:] і [бе^ежш]: [бе^еш:ва'] і [бе^ежшва'];

[роз]+[ч] > [рожч] і [рошч]: [рожчи'сти^ети] і [рошчи'сти^ети];

[без]+[ч] > [бе^ешч] і [бе^ежч]: [бе^ешче'сний] і [бе^ежче'сний].

ТЕМИ ТА ПЛАНИ НАВЧАЛЬНИХ ЗАНЯТЬ

3) передньоязиковий приголосний [д] перед свистячими внаслідок регресивної асиміляції за способом творення змінюється на свистячий [дз]:

[д]+[с] > [дзс]: [в'і'дз'стань];

[д]+[з] > [дзз]: [в'ідзз'на'ка];

[д]+[ц] > [дзц]: [в'ідзце'нтрови'ї];

[д]+[дз] > [дз]: [в'ідз:е'рка'ле'н':а].

4) передньоязиковий приголосний [д] перед шиплячими внаслідок регресивної асиміляції за способом і місцем творення вимовляють як шиплячий африкат [дж]:

[д]+[дж] > [джж]: [в'іджж'и'ти];

[д]+[ч] > [джч]: [в'іджчи'стити];

[д]+[ш] > [джш]: [в'іджшука'ти];

[д]+[дж] > [дж]: [в'ідж:е'ре'ла'].

5) приголосний [т] перед [с], [ц], [ч], [ш] вимовляють відповідно як [ц], [ц:], [ч:], [чш]: [бра'цтво], [бо'л'іц:е'], [кв'іч:а'ти], [бага'чшати]. Буквосполучення -ться вимовляють як [ц':а]: [зали'ша'йе'ц':а].

6) у групах приголосних під час вимови відбувається спрощення: [студе'нство], [лабора'н'с'киї], [ш'іс:о'т], [ш'існа'дз'ц'ат'], [но'йі'з'ц'і], [не'в'іс'ц'і].

7) унаслідок дисиміляції буквосполучення [чн] вимовляють як [шн]: [йайе'шн'а]. У більшості слів української мови дисиміляції не відбувається: нічний, пічний, річний.

13. Користуючись орфоепічним словником, запишіть слова фонетичною транскрипцією відповідно до норм літературної вимови. Поясніть, які явища спричинили зміну вимови.

Відчуження, відстань, розщебетатися, відчай, смієшся, дивуєшся, залишається, невістчин, повітці, Мелашці, Парасці, студентство, багатство, невістка, журналістці, журналістський, зціджувати, приніши, дощі, казці, ручці, зжовкнути, безчинний, відступ, людський, віддзеркалення, відшукав, коритце,

Орфоепічна культура телерадіожурналіста. ПРАКТИКУМ

болітце, завітчала, шістдесят, шістнадцять, Осадчук, очевидців, соцахист, масштаб, надзвичайний, притча, предстоятель.

14. Прочитайте текст уголос, дотримуючись норм української літературної вимови. Запишіть його фонетичною транскрипцією. Випишіть слова, вимова яких відрізняється від їхнього написання.

Текст I

Національні еліти за своєю подвижницькою працею, своїми екзистенційними патріотичними функціями, непересічними енергетичними характеристиками та моральними чеснотами не є закритим соціальним станом, а відкритою системою з перманентними процесами, до яких може долучитись кожен, хто здатний своїм інтелектом, духом, хистом, творчістю та іншими достоїнствами, особистими якостями збагатити національну скарбницю знань, досвіду, цінностей, здобутків.

Степан Вовканич

Текст II

Земле, моя всеплодющая мати,
Сили, що в твоїй живе глибині,
Краплю, щоб в бою сильніше стояти,
Дай і мені!
Дай теплоти, що розширює груди,
Чистить чуття і відновлює кров,
Що до людей безграничну будить
Чисту любов!
Дай і огню, щоб ним слово налити,
Душі стрясать громовую дай власть,
Правді служити, неправду палити
Вічну дай страсть!

ТЕМИ ТА ПЛАНИ НАВЧАЛЬНИХ ЗАНЯТЬ

Силу рукам дай, щоб пута ламати,
Ясність думкам – в серце кривди влучать,
Дай працювать, працювать, працювати.
В праці сконать!

Іван Франко

15. Придумайте 10–15 слів, вимова яких відрізняється від їхнього написання. Запишіть слова фонетичною транскрипцією та поясніть ці відмінності.
16. З'ясуйте, які помилки допускають, вимовляючи слова **любов, дзеркало, голубка, поріг, ходжу, зоря, м'ясо, чай, діло**.
17. Підготуйте реферат на тему “Особливості української літературної вимови приголосних звуків”.
18. Із запропонованих тем оберіть одну-дві та підготуйте публічний виступ:
 1. Порушення орфоепічних норм у моєму мовному середовищі.
 2. Порушення орфоепічних норм у мовленні мого улюбленого радіо- або тележурналіста.
 3. Порушення орфоепічних норм у мовленні українських політиків.
 4. Правила вимови голосних звуків української літературної мови.
 5. Правила вимови приголосних звуків української літературної мови.
 6. Засоби милозвучності української літературної мови.

ТЕМА IV

ВИМОВА СЛІВ ІНШОМОВНОГО ПОХОДЖЕННЯ ТА АБРЕВІАТУР

П л а н

1. Вимова слів іншомовного походження:
 - а) вимова голосних у словах іншомовного походження;
 - б) вимова [e] або [йе], [a] або [йа], [y] або [йу] у словах іншомовного походження після голосних перед приголосними або в кінці слів;
 - в) вимова губних, шиплячих та груп приголосних в іншомовних словах;
 - г) звуки [г] та [ґ] в іншомовних словах.
2. Вимова абревіатур:
 - а) вимова комбінованих абревіатур;
 - б) вимова звукових та побуквених абревіатур (із цифрами та без цифр).

Рекомендована література:

1. *Голоскевич Г.* Правописний словник / Г. Голоскевич. – Нью-Йорк : Книгоспілка, 1962. – 451 с.
2. *Єлісовенко Ю.* Орфоепічний аспект фахової підготовки ведучих / Юрій Єлісовенко // [Електронний ресурс]: <http://journ.lnu.edu.ua/vypusk7/visnyk07-16.pdf>
3. *Жовтобрюх М. А.* Основа і принципи української літературної вимови / М. А. Жовтобрюх // Українська мова і література в школі. – 1976. – № 6.
4. *Лобода В. В.* Орфоепія / В. В. Лобода // Сучасна українська літературна мова [ред. : М. Я. Плющ]. – К., 1994.
5. *Наконечний М. Ф.* Орфоепічні норми та їх значення / М. Ф. Наконечний // Сучасна українська літературна мова. Вступ. Фонетика / За ред. І. К. Білодіда. – К., 1969.
6. Сучасна українська літературна мова : в 5 кн. [за ред. : І. К. Білодіда]. – К., 1969. – Кн. 1.
7. *Тоцька Н. І.* Сучасна українська літературна мова. Фонетика, орфоепія, графіка, орфографія / Н. І. Тоцька. – К., 1995.

Завдання

1. Прочитайте слова. Користуючись словником іншомовних слів, з'ясуйте їхнє походження. Запишіть слова іншомовного походження фонетичною транскрипцією. На місці крапок поставте транскрипційні позначення [e] або [йе], [a] або [йа], [y] або [йу].

Спробуйте пояснити вживання [e] або [йе], [a] або [йа], [y] або [йу] в цих словах.

Рафа..ль, тра..кторія, фа..тон, паці..нт, про..кт, абітурі..нт, по..зія, ді..та, барель..ф, архі..рей, ало.., силу..т.

Біль..рд, артері..льний, ді..лектологі.., міль..рд, амі..к, пле..да, а..диторі.., донжу..н.

Ла..ре..т, ваку..м, інтерв.., колокві..м, трі..мф, опі..м, архіварі..с.

Зверніть увагу!

Дифтонги *au*, *ou* передаємо в українській мові як *ау*, *оу*: *аудиторія*, *пауза*, *джоуль*, *Фауст* (але *мавзолей*).

Іншомовне [ia] в кінці слова передаємо як [iйа]: [*арте'р'ійа*], [*інду'стр'ійа*] (але *медіа*).

Цікавинка!

Слов'янські пам'ятки (Slovník jazyka staroslověnské. – Praha, 1966; Словарь древнерусского языка (XI–XIV вв.) / глав. ред. Р. И. Аванесов. – М., 1989; Срезневский И. И. Материалы для словаря древнерусского языка. – СПб., 1903) засвідчують усунення гіатусу (лат. *hiatus* “щілина, отвір” – немилозвучний збіг голосних, інша назва – зяяння) в іншомовних словах через йотацію голосних після *i*, наприклад: *дияволь* (*διάβολος*), *дяконь* (*δьяκωνъ*), *патриархъ* (*πατριάρχης*).

У живому мовленні в часто вживаних назвах навіть відбулося злиття *j* з попередніми приголосними: *дяк*, *дякон*, *дякун* “*дякон*” (діал.).

Орфоепічна культура телерадіожурналіста. ПРАКТИКУМ

Вставний звук **й** у запозичених словах поширений в українській народній мові, про що свідчать численні матеріали, зокрема імена: *Андріян, Вісарійон, Дем'ян, Касян<Касіян<Кассианъ, Ларійон, Лукіян (Лук'ян), Маріяна (Мар'яна), Маркіян, Уляна<Уліяна<Иулиана* тощо.

Унаслідок так званого другого південнослов'янського орфографічного впливу в староукраїнському писемному узусі XV–XVI ст. в конфесійних текстах великого поширення набули орфограми, близькі до написань у мові-джерелі, зокрема написання **ia**, **iu** і под. Цей вплив закріпив у граматиці М.Смотрицький у п'ятому правилі орфографії: *“Опасно прочеє блюдомо буди: во Гречески(х) реченіи(х) орвографіи Греческой / в(ъ) Латінски(х) латінстей хранимѣи быти и во Єврейски(х) єврейстей, яко, Даніил(ъ) / Михаиль...”* (С. 25). Але у світському письменстві зберігалася давня традиція, яка перейшла в новоукраїнську орфографію. Написання **ia** (**иа**), **io** (**ио**), **iu** (**иу**) зберегла російська мова.

З огляду на живомовну традицію І.Огієнко рекомендував у “Толовніших правилах...”: *“В чужих словах пишемо **ia**, **ie**, а не **ia**, **ie**: матеріял, геніяльний, спеціяльний, фіялка, варіянт, діявол, діякон, пієтизм, гієна”* (с. 30). *“Букву **i**, що стоїть в чужих словах після голосної, передаємо через **ї** (а не **i**): Кайн, Михайл, Гавриїл, Рафаїл, Енеїда, архаїчний, героїчний, руйна, архаїзм”* (с. 32).

В академічних правилах 1921 р. зазначено: *“В чужих словах пишемо **-ia**, **-ie**, а не **-ia**, **-ie**: матеріял, геніяльний, спеціяльний, фіялка, варіянт, діявол, діякон, пієтизм, гієна”*.

Аналогічні орфограми кодифікує проект українського правопису 1926 р.: *“І. Завсігди пишемо в чужих словах **i**: ... Після всіх приголосних перед голосними, причім чуже **ia** передаємо через **ia**, **ie** – через **ie**, але **iu** – через **iu**, **io** – через **io**: матеріял, історія, копія, Азія, соціялізм, спеціяльний, мініятюрний, паліятив, амоніяк, діалект, гіяцинт і т.ін.; авдієнція, гієна, клієнт, пієтет, Трієст і т.ін.; тріумф, тріумвірат, радіус, консиліум, медіум, Кіу-Сіу...; ембріон, геліотроп, біоскоп, соціологія, аксіома, Онтаріо та ін.”* (с. 80). *“Після голосних у чужих словах **i** передається через **ї**:*

Каїн, руїна, егоїст, Енеїда, прозаїк..., теїн, наївний, целюлоїд і т. ін.” (с. 81).

В “Українському правописі” 1928 р. правило модифіковано: “Завсігди пишемо в чужих словах **і...** б) після всіх приголосних перед голосними та **й**, причім чуже **іа** передаємо через **ія**, **іе** – через **іє**, **іи** через **ію** (у загальних іменниках), але **іо** – через **іо**: *матеріал, історія, амоніак, діалект і т.ін.; авдієнція, гієна, клієнт, пієтет, Трієст і т.ін.; тріюмф, радіус, медіум, але Кіу-Сіу і т.ін.; ембріон, геліотрон, соціологія, аксіома, Онтаріо...*” (с. 66). “Після голосних у чужих словах **і** передаємо через **ї**: *егоїст, Енеїда, наївний, целюлоїд і т. ін.*” (с. 67).

Нормалізатори 1933 р. скасували ці історично й живомовно обґрунтовані правила, зважаючи на російську орфографію (крім написання **іє**, бо в російській мові звучало **ие**, тобто **іє!**): “Завсігди пишеться в іншомовних словах **і...** б) після всіх приголосних перед голосними та **й**: *матеріал, соціалізм, клієнт, тріумф, радіус, радій...*” (с. 61). “Після голосних в іншомовних словах **і** передається через **і** (а не через **ї**): *егоїзм, Енеїда, прозаїк*” (с. 62). Оскільки в російському правописі написання **ие** передає йотацію **е**, у правописі 1946 р. зроблено поступку правописній нормі 1928 р. (хоч цього окремо не виділено). Відновлено також написання **ї** після голосних у запозичених словах: “**і** пишеться після всіх приголосних перед голосним (нейотованим і йотованим) та перед **й**: *артеріальний, геніальний, діалектика, індустріалізація; аудієнція, гієна; соціологія, радіус, тріумф...*” (с. 104); “**ї** пишеться після голосного: *прозаїк, руїна*” (с. 105).

Ці правила чинні донині. Простежуємо суперечність з історією, живою мовою і всередині мовних норм, бо в одних запозичених словах треба після голосного писати нейотовані голосні (**іа**, **уі**, **іо**), в інших – йотовані (**аї**, **іє**). Запропоновано (або ж це недогляд) писати **я** після голосних у кількох словах церковної сфери: *християнин, парафіянин, василіянин і т. ін.*

На думку В. Німчука, потрібно писати всередині іншомовних слів **ія**: *діалект, діалектологія, матеріал, матеріальний, соціальний і т.д.*

Орфоепічна культура телерадіожурналіста. ПРАКТИКУМ

Тарас Шевченко також писав **ія** на місці іншомовного **ia**: *уніяти* (Шевченко Т. Повне зібрання творів: У 12 т. – Т. 1: Поезія 1837–1847. – К., 1989. – С. 20, 302). *Пор. ще: “Та батько не хотів хрестити мене ув’я уніята”* (Записки о Южной Руси / изд. П.Кулиш. – СПб., 1856. – Т. I. – С. 138).

2. Користуючись орфоепічним словником, слова іншомовного походження запишіть фонетичною транскрипцією. На місці крапок поставте транскрипційні позначення [i] або [и] відповідно до літературної вимови. Поясніть свій вибір.

С..мпат..чн..й, прим..т..вно, оп..ум, Ч..каго, Ваш..нгтон, М..сс..с..п.., Соч.., Йоркш..р, Ц..церон, Д..зель, Т..ц..ан, н..г..л..зм, адм..н..стратор, г..пербола, л..нгв..ст..ка, Балт..ка, Амер..ка, ант..чний, ж..рафа, алж..рський, лог..чний, д..сц..пл..на, реч..татив, г..г..ена, рад..ація, імб..р, б..ограф..чний, сп..рт.

Зверніть увагу!

Вимова [и] або [i] у словах іншомовного походження в українській літературній мові зумовлена такими правилами:

[i] пишемо та вимовляємо:

після приголосних перед голосними, [йе] та [й] (*радіус, геніальний, Віардо*). Іншомовне [ia] в кінці слова передається як [iia]: [*арте'р'іia*], [*інду'стр'іia*];

після приголосних в особових іменах і географічних назвах, у похідних від них прикметниках перед наступним приголосним і в кінці слів: [*замбе'з'і*], [*д'ідро*], але [*ди'зе'л*] (загальні іменники, що утворилися семантичним способом від власних найменувань, вимовляються за правилами вимови апелятивів);

після приголосних у кінці невідмінюваних слів: [*жур'і*], [*в'ізав'і*];

після **б, п, в, м, ф, г, к, х, л, н** перед наступними приголосними: [*в'ібра'ц'іia*], [*ф'іна'нси*], [*х'іру'рг*].

ТЕМИ ТА ПЛАНИ НАВЧАЛЬНИХ ЗАНЯТЬ

2. [и] пишемо та вимовляємо:
- в загальних назвах після приголосних **д, т, з, с, ц, ж (дж), ч, ш, р** перед наступними приголосними: [ди^ена'мо], [сти'мул], [пози'ц'і́я];
 - у географічних найменуваннях на **-ида, -ика**: [флори'да], [ме'кси'ка];
 - у географічних найменуваннях після **дж, ж, ч, ш, щ, ц**: [ваши^енгто'н], [си^еци'л'і́я], [ти^ебе'т].
3. Які помилки допускають, вимовляючи слова ж..рі, Ж..ль, параш..т, брош..ра (вставте пропущені літери самостійно)?

З а п а м ' я т а й т е !

У словах, запозичених із французької мови, після **ж, ш** вимовляємо відповідно до французького **и** українське [у], а не [йу]: [жури], [парашут].

4. Прочитайте слова вголос. Поясніть вживання апострофа. Запишіть слова фонетичною транскрипцією, користуючись орфоепічним словником.

Ін'єкція, фюзеляж, бар'єр, об'єктивність, бюро, кювет, п'єдестал, бюджет, фюзеляж, Гюго, прем'єра, інтерв'ю, пюре, Монтеск'є.

З а п а м ' я т а й т е !

1. Апостроф пишемо перед **я, ю, є, ї** після **б, п, в, м, ф, г, к, х, ж, ч, ш, р**: *миш'як, п'єдестал, Рив'єра, Монтеск'є*; після кінцевого приголосного префікса: *ад'ютант, кон'юнктура*.

2. Апостроф не пишемо перед **йо** (*курйоз*); коли **я, ю** позначають пом'якшення попереднього приголосного: *бязь, бюджет, Мюллер, фюзеляж, рюкзак*.

Орфоепічна культура телерадіожурналіста. ПРАКТИКУМ

5. Слова іншомовного походження запишіть фонетичною транскрипцією. На місці крапок поставте траскрипційні позначення [г] або [r]. Поясніть свій вибір.

..ю..о, ..азета, педа..о..іка, ..е..ель, ..данськ, ..ете, ..атунок, ..ума, ..уманізм, ..енерал, ..радус, ..енеза.

Корисно знати!

Правило щодо використання літер г і r було добре розроблене у правописі 1928 року, забороненому в запалі боротьби з “буржуазним націоналізмом” у 1933 році. У словах грецького походження рекомендували послідовно писати та вимовляти г: *генетика, геноцид, монографія, логіка, трагедія, організація*, а також усі грецизми з компонентами *geo-, гетеро-, гігро-, гідро-, гіпер-, гіпо-, геліо-, гомо-*. У давно засвоєних словах з інших мов також слід уживати г (*геній, градус*). У новіших запозиченнях з латинської та інших мов (крім грецької) г вживаємо на місці **h**, а r – на місці **g**: *атунок* (нім. *Gattung*), *гільйотина* (фр. *Guillotine*), *конгломерат* (лат. *Conglomeratus*), але *гуманізм* (лат. *Humanus*), *Гарвей* (*Harvey*), *Гегель* (*Hegel*), *Гюго* (*Hugo*). Отже, вживати звук [r] у словах іншомовного походження потрібно не де кому заманеться, а тільки у тих, де є для цього підстави.

6. Запишіть подані абрєвіатури фонетичною транскрипцією. Які закономірності Ви зауважили, транскрибуючи абрєвіатури?

ОУН, УГА, УПА, УПЦ, ЗМІ, БТР, соцзахист, міськвно, облвно, ООН, завкафедри, НАТО, ЄС, УТН, ТСН, СНД, ВЕЗ, ВРІО, держадміністрація, медсестра, філфак, студком, медпрацівник, ЕОМ, політтенденція.

Потрібно запам'ятати!

Абрєвіатури в українській літературній мові потрібно вимовляти, дотримуючись таких правил:

ТЕМИ ТА ПЛАНИ НАВЧАЛЬНИХ ЗАНЯТЬ

1. Комбіновані абрєвіатури вимовляють за звуками: [нацба'нк].
 2. Звукові абрєвіатури вимовляють за звуками: [оо'н].
 3. Побуквені абрєвіатури (складаються з двох-трьох приголосних і голосного або двох-трьох приголосних) вимовляють за назвами літер: [емве^u'e'c].
 4. Однолітерні абрєвіатури з цифрами вимовляють за назвами букв: [те'трідзц'ат'ніа'm] (Т-35).
7. Прочитайте тексти вголос. Запишіть їх фонетичною транскрипцією. Звертайте увагу на вимову слів іншомовного походження.

Текст I

Огієнко-шевченкознавець вводить нас не тільки в атмосферу суспільного і літературно-культурного оточення Кобзаря, а й подає системний аналіз Шевченкового стилю, що органічно поєднувався із способом народного думання. Тут також є цікаві спостереження про гармонію Шевченкової і народної релігійності.

Зиновій Тименик

Текст II

В одному випадку автор варіює власну категоричну тезу про розподіл історії понять загалом на етапи “історії” та “передісторії”, стверджуючи, що “необхідність критики філософських понять, яку розкрила трансцендентальна філософія, створила умови для справжньої історії понять”... Традиційним, утім, є й сам принцип розподілу історичного минулого на “передісторію” та “історію”, до якого вдавався ще Маркс, зауважуючи про “буржуазний суспільний устрій”, що саме з цією “суспільною формацією” завершується передісторія людського суспільства. Годі й нагадувати, наскільки ця інтуїція

Орфоепічна культура телерадіожурналіста. ПРАКТИКУМ

ставлення до історичного минулого буде надалі загострена у “Заратустрі”.

Із журналу “Філософська думка”

Текст III

Страх українця перед власною мовою формувався багаторічним страхом бути українцем, найістотнішою і найкрамольнішою прикметою якого вважалася злочинна і шкідлива мова – настільки, що її треба було заборонити спеціальними указами чи неявними програмами її знищення.

Стефанія Андрусів

Т Е М А V

**НОРМИ НАГОЛОШУВАННЯ СЛІВ
СУЧАСНОЇ УКРАЇНСЬКОЇ ЛІТЕРАТУРНОЇ МОВИ**

П л а н

1. Артикуляційна й акустична природа наголосу. Наголос словесний і логічний.
2. Особливості словесного наголосу в українській літературній мові.
3. Фонетичні слова. Поняття енклітики та проклітики.
4. Типові порушення акцентуаційних норм.

Рекомендована література:

1. *Бровченко Т. О.* Словесний наголос в сучасній українській мові / Т. О. Бровченко. – К., 1969.
2. *Винницький В.* Українська акцентна система: становлення, розвиток / В. Винницький. – Львів, 2002.
3. *Головащук І. С.* Складні випадки наголошення. Словник-довідник / І. С. Головащук. – К., 1995.
4. *Кошачевський С. С.* Техніка мови / С. С. Кошачевський. – К., 1963. – 22 с.
5. *Погрібний М. І.* Словник наголосів / М. І. Погрібний. – К. : Радянська школа, 1959. – 603 с.
6. Сучасна українська літературна мова : в 5 кн. [за ред. : І. К. Білодіда]. – К., 1969. – Кн. 1.

Завдання

1. З'ясуйте значення слів, різних за наголосом, користуючись тлумачним словником української мови. Введіть ці слова у контекст. Як називають слова, які однаково пишуть, але по-різному наголошують?

Надиха́ти – нади́хаги, за́мок – замо́к, при́клад – прикла́д,
поми́ли́тися – поми́литися, а́тлас – атла́с, броня́ – бро́ня,
електри́к – еле́ктрик.

Орфоепічна культура телерадіожурналіста. ПРАКТИКУМ

2. У поданих групах слів поставте наголос. Які закономірності Ви зауважили щодо місця наголосу в кожній із груп? Які винятки є в деяких групах? Запишіть їх та запам'ятайте!

Соломина, картоплина, цеглина, зернина, плутанина, вершина, біганина, долина, хлопчина, хустина, Донеччина, козаччина, Вінниччина; 2) виріз, вибір, випас, вибух, вивіз; 3) танкіст, дантист, окуліст, бандурист, атеїст; 4) вихователь, визволитель, учитель, гнобитель; 5) водій, бабій, крутій, носій, плаксіє, стогній; 6) проводир, командир; 7) бездоріжжя, безхліб'я, затишшя, піддашшя, безгрішшя; 8) радість, совість, добрість, безвість, щирість; 9) кобзар, школяр, маляр; 10) бритва, битва, жертва; 11) каченя, левеня, щеня, котеня, цуценя; 12) прабаба, праліс, прабатько, прадід; 13) вогник, горщик, небіжчик, хлопчик; 14) дрібнога, кіннога, голога, бруднога; 15) пасинок, пагілля, паросток, пазелень; 16) завдання, бажання, запитання; 17) писанки, ластівки, вазівки; 18) зайці, береги, моря, слова, шляхи; 19) два зайці, три береги, два моря, три слова, три шляхи; 20) позначка, посмішка, подруга, показник; 21) рукопис, літопис, життєпис; 22) квартал, портал, універсал; 23) документ, цемент, постамент, фундамент; 24) партер, шофер, револьвер; 25) гастрономія, кулінарія, агрономія, індустрія, хірургія; 26) монолог, діалог, некролог, філолог, психолог; 27) вузький, легкий, новий, різкий, страшний; 28) газовий, гіпсовий, курсовий; 29) одинадцять, дванадцять, тринадцять; 30) п'ятдесят, шістдесят; 31) пишу, сиджу, принесу, люблю; 32) везеш, принесе, принесете, прийдеш, прийдуть; 33) вести, нести, плести; 34) несемо, несете, ідемо, ідете, будете, будемо, будуть; 35) високо, глибоко; 36) були, була, було; 37) високогірний, сільськогосподарський, новобудова.

3. З'ясуйте, у котрих із поданих слів правильно підкреслено наголошені склади?

а) приятель, б) твого, в) рвемо, г) завдання, д) дано, е) діалог, є) обранець, ж) анапест, з) кам'яний, и) перепис, і) показник, ї) дипломатія, й) ідучи, к) була, л) квартал, м) кропива, н) жерт-

ТЕМИ ТА ПЛАНИ НАВЧАЛЬНИХ ЗАНЯТЬ

ва, о) феномен, п) низовина, р) пологовий, с) одноліток, т) ненависть, у) дві доньки, ф) три шляхи, х) ношу, ц) люблю, ч) каталог, ш) досхочу, щ) різновид, ь) фанатичка, ю) добуток, я) поміщик.

4. Прочитайте вірш уголос. Встановіть наголоси за ритмом. Чи зауважили ви випадки розходження в наголосах із нормами сучасної літературної мови? Вивчіть вірш напам'ять.

Псалом 1

Блажен той муж, воістину блажен,
котрий не був ні блазнем, ні вужем.
Котрий вовік ні в празники, ні в будні
не піде на збіговиська облудні.
І не схибнеться на дорогу зради,
і у лукавих не спита поради.
І не змінє совість на харчі, –
душа його у Бога на плечі.
І хоч про нього скажуть: навіжений,
то не біда – він все одно блаженний.
І між людей не буде самотнім,
стоятиме, як древо над потоком.
Крилаті з нього вродяться плоди,
і з тих плодів посіюються сади.
І вже йому ні слава, ні хула
не зможе вік надборкати крила.
А хто від правди ступить
на півметра, –
душа у нього сіра й напівмертва.
Не буде в ній ні сили, ні мети,
лиш без'язикі корчі німоти.
І хто всіляким ідолам і владам
ладен кадити херувимський ладан,
той хоч умре з набитим гаманцем, –
душа у нього буде горобцем.

Орфоепічна культура телерадіожурналіста. ПРАКТИКУМ

Куди б не йшов він, на землі і далі,
дощі розмиють слід його сандалій.
Бо так воно у Господа ведеться –
дорога нищих в землю западеться!

Ліна Костенко

5. Напишіть творчу роботу на одну із запропонованих тем:
1. Дотримання норм наголошування в моєму мовному середовищі.
 2. Дотримання норм наголошування в сучасному теле- та радіопросторі.
 3. Порушення акцентуаційних норм на прикладі одного-двох теле- або радіожурналістів.
 4. Оволодіння акцентуаційними нормами – важливий чинник у підготовці працівників усномовних професій.

З а п а м ’ я т а й т е !

Оволодіння правилами наголошування слів – важлива складова в підготовці майбутніх працівників засобів масової інформації. Акцентуаційні помилки журналістів та телеведучих підривають їхній авторитет і не викликають довіри у телеглядачів / слухачів. Потрібно відповідально ставитися до звучання кожного слова з наших уст і пам’ятати, що це частина професійного образу кожного з нас.

Словесний наголос – виділення одного складу (його називають наголошеним) у слові за допомогою м’язової напруженості мовного апарату, збільшення сили видиху, зміни висоти тону, збільшення тривалості звучання. Розрізняють наголос головний і побічний. В українській мові наголос вільний, тобто різномісний – може падати на будь-який склад слова. У наголошуванні деяких українських слів простежуємо системність. Вона виявляється в тому, що деякі групи слів об’єднуються одним правилом щодо наголошення:

ТЕМИ ТА ПЛАНИ НАВЧАЛЬНИХ ЗАНЯТЬ

- 1) іменники на означення території з префіксом -щина зберігають наголос власної назви або назви мешканців (*Київ – Київщина*);
- 2) віддієслівні іменники середнього роду на -ання мають наголос на суфіксі: (*читання, малювання, завдання*);
- 3) слова на позначення мір довжини мають наголос на останньому складі (*міліметр, сантиметр, але барометр, термометр*);
- 4) у більшості двоскладових прикметників наголос падає на другий склад (*новий, тонкий, тісний; так само і в займеннику котрий*);
- 5) дієслово **бути** наголошуємо: *бути, будемо*, але у минулому часі: *була, було, були*;
- 6) наголос на останньому складі мають дієслова *вести, нести* і подібні;
- 7) у дієслівних закінченнях **-емо, -имо, -ете, -ите** наголошуємо останній склад: *несемо, несете* (а не *несемо, несете*), *ідемо, ідете* (а не *ідемо, ідете*) (АЛЕ: *будемо, гуркочемо, залишите*).
- 8) у дієсловах із префіксом **ви-** наголос переходить здебільшого на префікс (*йти – вийти*);
- 9) числівники другого десятка мають наголос на складі **на** (*одинадцять, дванадцять*);
- 10) у прислівниках, утворених від прикметників, наголос переходить на один склад (*легко, високо*);

В українській літературній мові наголос рухомий, тобто при словозміні може переходити з одного складу на інший: *веселий – веселіший, озеро – озера – два озера*.

В усталенні акцентуаційних норм виникає більше труднощів, ніж у процесі формування лексики. Науковці пояснюють це такими чинниками: строкатість наголошування в різних говорах нашої мови; вплив сусідніх мов, зокрема російської та польської; надуживання у творах багатьох авторів, особливо сучасних, поетичними вільностями, які свідчать про мовну неграмотність та неохайність.

ТЕМА VI

ЛЕКСИКОГРАФІЧНІ ДЖЕРЕЛА

П л а н

1. Словники наголосів. Значення словника наголосів у роботі радіо- та тележурналістів.
2. Орфоепічний словник, його структура, значення орфоепічного словника в роботі радіо- та тележурналістів.

Рекомендована література:

1. *Головащук І. С.* Складні випадки наголошення. Словник-довідник / І. С. Головащук. – К., 1995.
2. Орфоепічний словник української мови: У 2 т. – К., 2001.
3. Орфоепічний словник: [укл. : М. І. Погрібний]. – К., 1984.
4. *Погрібний М. І.* Словник наголосів / М. І. Погрібний. – К. : Радянська школа, 1959. – 603 с.

Завдання

1. Опрацюйте передмову до словника наголосів української мови. З'ясуйте його значення для роботи радіо- та тележурналістів. Перевірте свої норми наголошення, користуючись цим словником. За якими ще словниками можна перевірити норми наголошування слів? Назвіть авторів і типи словників.
2. Опрацюйте передмову до Орфоепічного словника. З'ясуйте значення Орфоепічного словника для роботи радіо- та тележурналістів. Перевірте свою вимову, користуючись словником. Охарактеризуйте спосіб побудови словникової статті в Орфоепічному словнику. Для цього випишіть зі словника словникові статті зі словами різних частин мови та охарактеризуйте їх.
3. Укладіть словник складних випадків наголошування слів. Для цього простежте за дотриманням акцентуаційних норм

ТЕМИ ТА ПЛАНИ НАВЧАЛЬНИХ ЗАНЯТЬ

у своєму мовному середовищі та запишіть складні випадки наголошування різних частин мови.

4. Укладіть словник складних випадків вимови слів. Для цього простежте за дотриманням орфоепічних норм у мовленні теле- або радіожурналістів. Запишіть зафіксовані порушення та, користуючись орфоепічним словником, подайте правильні відповідники вимови зафіксованих слів.

Д о в і д к а !

В орфоепічному словнику зафіксовані норми літературної вимови біля кожного з ресстрових слів, поданих в алфавітному порядку. Транскрипція застосована у всіх випадках, коли треба передати вимову, що відрізняється від написання.

Уперше акцентуаційні норми української літературної мови були зафіксовані в “Словнику наголосів” М. Погрібного (1959, 1964), а орфоепічні норми — у словнику-довіднику “Українська літературна вимова і наголос” (1973; укладачі: І. Вихованець, С. Єрмоленко, М. І. Погрібний. Орфоепічний словник. – Київ, 1984. Українська літературна вимова і наголос. – Київ, 1973. С. І. Головащук. Складні випадки наголошення. – Київ, 1995). У 1984 р. вийшов “Орфоепічний словник” М. Погрібного, а в 2001-2003 рр. побачив світ “Орфоепічний словник української мови” у 2 томах. Ці словники містять розділи про основні норми української літературної вимови. Орфоепічний словник сприяє усталенню норм усної літературної мови, формуванню зразків літературної вимови, на які орієнтуються мовці.

КОНТРОЛЬНІ ЗАПИТАННЯ ТА ЗАВДАННЯ

1. Що таке орфоепія? Яка етимологія слова *орфоепія*?
2. Розкрийте значення поняття “літературна вимова”.
3. Що таке *мовна норма*? Які мовні норми виділяють у мовознавстві?
4. Що таке *орфоепічна норма*?
5. Яку роль відіграють у суспільстві норми літературної вимови?
6. Що зумовлює порушення орфоепічних норм?
7. Як формувалася українська літературна вимова?
8. Від чого залежить вимова ненаголошених голосних [e], [и], [o]?
9. Як правильно вимовляти дзвінки та глухі приголосні в сучасній українській літературній мові?
10. Охарактеризуйте вимову твердих та м’яких приголосних.
11. Які правила вимови груп приголосних?
12. Які фонетичні явища спричиняють вимову слів, відмінну від їхнього написання? Наведіть приклади.
13. Що таке асиміляція? Наведіть приклади.
14. Які особливості вимови голосних у словах іншомовного походження?
15. Охарактеризуйте вимову [г], [ґ], [ф], [б], [п], [в] та груп приголосних у словах іншомовного походження?
16. З’ясуйте особливості вимови абревіатур?
17. Охарактеризуйте норми наголошування слів сучасної української літературної мови. Які закономірності ви простежили щодо місця наголосу у словах української мови? Які винятки потрібно запам’ятати?
18. Які словники наголосів ви знаєте? За якими словниками в українській мові ще можна перевірити наголос у слові?
19. Передайте вимову слів *досвідчений, безсилля, безчестя, болітце, екзистенційний, відважся, пташечці, багатший, милуєшся* за допомогою фонетичної транскрипції.
20. Які орфоепічні словники вам відомі? Як побудовані словникові статті в Орфоепічному словнику?
21. Які словники, крім орфоепічного та словника наголосів, потрібні журналістові для роботи?

ТЕСТОВІ ЗАВДАННЯ I

1. Скільки голосних у цьому реченні потрібно вимовляти чітко й виразно в наголошених та ненаголошених складах?

Мені потрібне слово, а не слава (Ліна Костенко).

а) 5; б) 6; в) 7; г) 8.

2. Скільки голосних у цьому реченні потрібно вимовляти чітко й виразно в наголошених та ненаголошених складах?

Любов є джерело всякого життя (Григорій Сковорода).

а) 5; б) 6; в) 7; г) 8.

3. Скільки голосних у цьому реченні потрібно вимовляти чітко й виразно в наголошених та ненаголошених складах?

Мовчання завжди наповнене словами (Мілорад Павич).

а) 5; б) 9; в) 7; г) 8.

4. У яких словах на місці крапок треба вимовляти [йа]?

1. Те..тр. 2. Біль..рд. 3. Аль..нс. 4. Артері..льний. 5. Ді..лектологі..
6. Міль..рд. 7. Пле..да. 8. Аудиторі..
9. Донжу..ан. 10. Амі..к.

5. У яких словах на місці крапок треба вимовляти [e]?

1. Рафа..ль. 2. Тра..кторія. 3. Фа..тон. 4. Про..кт. 5. Барель..ф. 6. Ді..та.
7. Гігі..на. 8. Ало..
9. Ді..та. 10. Силу..т.

6. У яких словах на місці крапок треба вимовляти [и]?

1. Амер..ка. 2. Балт..ка. 3. Афрод..та. 4. Єг..пет. 5. Лог..чний.
6. Б..ограф..чний. 7. Ч..каго. 8. Д..зель. 9. Транс..льванія. 10. д..зель.

7. У яких словах на місці крапок має стояти транскрипційне [й+голосна]?

1. Об..ктивний. 2. П..ре. 3. Б..ро. 4. Моркв..ний. 5. Мавп..чий.
6. П..монт. 7. Рів..ра. 8. Ін..кція. 9. Г..го. 10. Інтерв..

8. Скільки голосних звуків у цьому реченні потрібно вимовляти з наближенням до інших голосних: Шануй достоїнність людини, свою і

Орфоепічна культура телерадіожурналіста. ПРАКТИКУМ

ближнього! Ніколи людина не повинна бути засобом, але завсіди ціллю в собі! (М. Шлемкевич)?

а) 3; б) 4; в) 5; г) жоден.

9. Скільки голосних звуків у цьому реченні потрібно вимовляти з наближенням до інших голосних: На могилі Ізидори в місті Піскагавей (США) викарбовано слова із драматичного твору “Бояриня” Лесі Українки: “Добраніч, сонечко. Ідеш на захід. Побачиш Україну – привітай!” (із газети “День”).

а) 5; б) 6; в) 7; г) 8.

10. Скільки голосних звуків у цьому поетичному уривку потрібно вимовляти з наближенням до інших голосних:

І пташкам воля в чистім полі,
І пташкам весело літять.
А я зов’янула в неволі (Тарас Шевченко).

а) 2; б) 3; в) 4; г) 5.

11. У яких словах за правилами орфоепії звук [г] оглушують?

1. Перемогти. 2. Нігті. 3. Сніг. 4. Дьогтю. 5. Вигравати. 6. Кігті.
7. Легко. 8. Бігти. 9. Поріг. 10. Берег.

12. У яких словах на місці має бути транскрипційне [г]?

1. ..ю..о. 2. ..данськ. 3. ..азета. 4. ..е..ель. 5. Педа..о..іка. 6. ..ума.
7. ..атунок. 8. ..уманізм. 9. ..енерал. 10. ..ете.

13. У яких словах є глухі звуки, що під час вимови одзвінчуються?

1. Боротьба. 2. Казка. 3. Просьба. 4. Рюкзак. 5. Отже. 6. Відчай.
7. Великдень. 8. Екзистенціоналізм. 9. Шістдесят. 10. П’ятдесят.

14. У котрому рядку звук [й] у всіх словах вимовляється як [і]?

а) йти, вовк, наймення, твій;
б) мій, гай, йшов, вийняти;
в) Йосип, буй, бійся, мийся;
г) мий, їжак, прийти, ймення.

ТЕСТОВІ ЗАВДАННЯ І

15. У котрому рядку звук [в] у всіх словах вимовляється як [ʋ]?

- а) впав, був, вчора, врожай;
- б) розповів, вчора, вовк, зов'янув;
- в) вимова, вовк, прийшов, забув;
- г) розпитав, вчитель, цвях, мавпячий.

16. Звукокомплекс -ться у дієслівних формах треба артикулювати як:

- а) [т'сйа]; б) [т'с'а]; в) [ц':а]; г) [ц'с'а].

17. Слово смієшся треба артикулювати як:

- а) [см'ійешсйа]; б) [с'м'ієс':а]; в) [см'ієс':а]; г) [с'м'ієшс'а].

18. У котрому рядку у всіх словах під час вимови відбувається оглушення дзвінких перед глухими приголосними?

- а) обстежити, з тобою, з формою, без тебе;
- б) розпитати, відхилити, безхвостий, з тобою;
- в) зсілося, з планом, з тобою, з цеглою;
- г) обклеїти, з формою, з цеглою, безхвостий.

19. Скільки дзвінких приголосних у реченні оглушують: Ставай новим у всьому. Вирівнюй душу з природою. Скидай із себе недобрі звички вчорашнього – і оновишся. І полегшено підеш уперед (М. Дочинець)?

- а) 1; б) 2; в) 3; г) 4.

20. У котрому рядку є приголосний (-і) у кожному слові, що вимовляють м'яко?

- а) стіл, ніс, пальчик, пеньок;
- б) сім, бік, річка, нічка;
- в) реальність, хлопець, пюре, рік;
- г) сучасність, щирість, хід, тьмянний.

21. У котрому рядку є приголосний (-і) у кожному слові, що вимовляють напівм'яко?

- а) гість, рюкзак, бюро, мавпячий;

Орфоепічна культура телерадіожурналіста. ПРАКТИКУМ

- б) бязь, бюро, пюре, тьмянний;
- в) трьох, п'ю, синиця, цюркотіти;
- г) свято, мюзикл, любов'ю, тінню.

22. Скільки приголосних у процесі вимови стають м'якими під впливом інших приголосних: Хіба ж відповідає мудрий пустим знанням, сповняє своє нутро східним вітром, сперечаючись недоречними словами, в яких немає користі? (Кн. Іова: 15, 1)?

- а) 1; б) 2; в) 3; г) 4.

23. Скільки приголосних у реченні вимовляють твердо: Людяність здатна породити з творчого хаосу новий прекрасний космос нашого буття, зробити людину щасливою (М. Шлемкевич)?

- а) 43; б) 46; в) 45; г) 47.

24. Скільки приголосних у поетичному уривку вимовляють твердо?

Мені ж, мій Боже, на землі
Подай любов, сердечний рай!
І більш нічого не давай (Тарас Шевченко).

- а) 21; б) 22; в) 23; г) 24.

25. Скільки приголосних у поданих рядках вимовляють напівпом'якшено:

Не високо мудруй,
Але твердо держись,
А хто правду лама,
З тим ти сміло борись!
Не бажай ти умом
Понад світом кружить;
А скоріш завізьмись
В світі праведно жить (Іван Франко)?

- а) 12; б) 10; в) 3; г) 4.

26. Скільки приголосних у поданих рядках вимовляють м'яко: Справжня, дійсна історія відбувається в серцях людей (І. Ортинський)?

- а) 12; б) 10; в) 8; г) 6.

ТЕСТОВІ ЗАВДАННЯ І

27. У яких словах є приголосні, які не вимовляють?

1. Поїздка. 2. Невістка. 3. Кістлявий. 4. Голландський. 5. Студентський. 6. Шістсот. 7. Хустці. 8. Агентство. 9. Квітка. 10. Любов.

28. У яких словах є приголосні, які не вимовляють?

1. Невістці. 2. У поїзді. 3. Контрастний. 4. Історичний. 5. Інтелігент. 6. Кістка. 7. Хвастливий. 8. Арештний. 9. Арештантський. 10. Шістдесят.

29. У котрому рядку слова затранскрибовано без порушень орфо-епічних норм?

- а) [п'ід'ійшо'ў], [ж:ува'ти^е], [оди^ена'дз'ц':ат'], [л'убо'ў];
- б) [п'ід'ійшо' ў], [зжува'ти^е], [оди^ена'ц':ат'], [л'убо' ў];
- в) [п'ід'ійшо' ў], [ж:ува'ти^е], [оди^ена'ц':ат'], [л'убо'ф];
- г) [п'ід'ійшо' ў], [ж:ува'ти^е], [оди'нац':ат'], [л'убо' ў].

30. У котрому рядку слова затранскрибовано без порушень орфо-епічних норм?

- а) [п'іс'н'а], [каміяне'ц'поуд'іл'с'кії], [стр'іц':і], [рош:и'рен':а];
- б) [п'існ'а], [каміяне'ц'поуд'іл'с'кії], [стр'іц':і], [рош:и'ре'н':а]
- в) [п'іс'н'а], [каміяне'ц'поуд'іл'с'кієї], [стр'іц':і], [рош:и'ре'н':а]
- г) [п'іс'н'а], [каміяне'ц'поуд'іл'с'кії], [стр'іц':і], [рожши'ре'н':а].

31. У котрому рядку слова затранскрибовано без порушень орфо-епічних норм?

- а) [сусп'іл'ство], [л'ікв'іда'ц'ійа], [св'ат'іс'т'], [фал'сиф'іка'ц'ійа];
- б) [сусп'іл'ство], [л'ікв'іда'ц'ійа], [с'в'ат'іс'т'], [фал'сиф'іка'ц'ійа];
- в) [сусп'іл'ство], [л'ікв'іда'ц'ійа], [с'в'ат'іс'т'], [фал'сиф'іка'ц'ійа];
- г) [сусп'іл'ство], [л'ікв'іда'ц'ійя], [с'в'ат'іс'т'], [фал'сиф'іка'ц'ійа].

32. У котрому рядку слова затранскрибовано без порушень орфо-епічних норм?

- а) [майбу'тн'е], [тре'мт'ін':а], [со'нце^и], [егзе'мпл'а'р];
- б) [майбу'т'н'е], [тре'мт'ін':а], [со'нце], [е'гзе'мпл'а'р];
- в) [майбу'т'н'е], [тре'мт'ін':а], [со'нце^и], [егзе'мпл'а'р];
- г) [майбу'т'н'е], [тре'мт'ін':а], [со'нце], [егзе'мпл'а'р].

Орфоепічна культура телерадіожурналіста. ПРАКТИКУМ

33. У котрому рядку слова затранскрибовано без порушень орфоепічних норм?

- а) [закв'іч:ана], [пор'іг], [бага'чшиї], [ди'ву'йе'с':а];
- б) [закв'ітчана], [по'р'іг], [бага'чшиї], [ди'ву'йе'с':а];
- в) [закв'іч:ана], [по'р'іг], [бага'тшиї], [ди'ву'йе'с':а];
- г) [закв'іч:ана], [по'р'іг], [бага'чшиї], [ди'ву'йе'с':а].

34. У котрому рядку слова затранскрибовано без порушень орфоепічних норм?

- а) [п'іджи' ў ле"н':а], [о'джже], [йа'г'ідка], [аўтомо'б'і'л'];
- б) [п'іджжи' ў ле"н':а], [о'дже], [йа'г'ідка], [аўтомо'б'і'л'];
- в) [п'іджжи' ў ле"н':а], [о'джже], [йа'г'ідка], [аўтомо'б'і'л'];
- г) [п'іджжи' ў ле"н':а], [о'джже], [йа'г'ітка], [афтомо'б'і'л'].

35. У котрому рядку допущено помилки у вимові слів?

- а) [че'с'н'іс'т'], [жит':а'], [м'ії], [пи'шу'];
- б) [зага'дка], [в'іджчи'ни'ти], [двана'ц':ат'], [ки'йіў];
- в) [кни'шка], [бе"зче'ст'а], [оди'на'ц':ат'], [бе"си:л':а];
- г) [д'а'д'ко], [своїй'], [сте'з'ці], [моро'ц'с'а].

36. У котрих рядках допущено помилки у вимові слів?

- а) [ве"ч'і'рн'ії], [мережа], [не"шча'ст'а], [не"зни"шче"н':іс'т'];
- б) [безстра'с'ні], [в'ін'ц'а], [безу'мство], [бо'жев'і'л':а];
- в) [актуа'л'ніс'т'], [есте'тика], [в'іджчут':а], [бага'цтво];
- г) [ш'ізд'е"с'ат], [сло'во], [му'др'іс'т'], [ле'кці'я].

37. У котрих рядках допущено помилки у вимові слів?

- а) [б'ід'ніс'т'], [ш'іс:от], [студе'н'с'ки ї], [н'і'жка];
- б) [н'і'шка], [пи'с'ме'н:ик], [л'убл'у'], [їди'];
- в) [во'вк], [зе"ле'ний], [л'і'те"чко], [бер'ізка];
- г) [голу'бка], [ле'хко], [баске"дбо'л], [дуб].

38. У котрому рядку правильно підкреслено наголошені склади?

- а) сантиметр, атлас, докір, випадок;
- б) сантиметр, каталог, докір, випадок;
- в) сантиметр, атлас, докір, випадок;
- г) сантиметр, атлас, завдання, випадок.

ТЕСТОВІ ЗАВДАННЯ І

39. У котрому рядку правильно підкреслено наголошені склади?

- а) дастівка, посмішка, агрономія, філолог;
- б) діалог, психолог, міліметр, шофер;
- в) діалог, шофер, агрономія, філолог;
- г) літопис, психолог, міліметр, шофер.

40. У котрому рядку правильно підкреслено наголошені склади?

- а) легкий, цегельний, гіпсовий, весняний;
- б) легкий, цегельний, гіпсовий, весняний;
- в) легкий, цегельний, гіпсовий, весняний;
- г) диспансер, цегельний, гіпсовий, весняний.

41. У котрих словах правильно підкреслено наголошені склади?

- 1. Твого. 2. Завдання. 3. Кропива. 4. Буду. 5. Була. 6. Феномен.
- 7. Діалог. 8. Каталог. 9. Три шляхи. 10. Помилка. 11. Роблю. 12. Приятель.
- 13. Подруга. 14. Корисний. 15. Разом.

42. У яких словах правильно підкреслено наголошені склади?

- 1. Свого. 2. Читання. 3. Кропива. 4. Буду. 5. Була. 6. Феномен. 7. Діалог.
- 8. Каталог. 9. Кажу. 10. Чудний. 11. Весняний. 12. Шофер. 13. Центнер.
- 14. Чарівний. 15. Випадок.

43. У яких словах правильно підкреслено наголошені склади?

- 1. Твого. 2. Олень. 3. Сімдесят. 4. Буду. 5. Була. 6. Ходжу. 7. Колесо.
- 8. Каталог. 9. Речовина. 10. Глибоко. 11. Роблю. 12. Приятель. 13. Подруга.
- 14. Корисний. 15. Нести.

44. У яких словах між написанням і вимовою немає повної відповідності?

- 1. Аркуш. 2. Арахіс. 3. Злість. 4. Миєшся. 5. Шістдесят. 6. Убік.
- 7. Вертається. 8. Смієшся. 9. Дивується. 10. Дивний. 11. Мило. 12. Весна.
- 13. Аптека. 14. Людяність. 15. Життя.

Орфоепічна культура телерадіожурналіста. ПРАКТИКУМ

45. У яких словах між написанням і вимовою немає повної відповідності?

1. Відмінок. 2. Народ. 3. Жадоба. 4. Спрага. 5. Комп'ютер. 6. Хліб.
7. Вода. 8. Відчайдушний. 9. Святість. 10. Добрість. 11. Земля. 12. Небо.
13. Пташка. 14. Гроші. 15. Уважність.

46. У яких словах між написанням і вимовою немає повної відповідності?

1. Бажаний. 2. Круглий. 3. Дух. 4. Ангел. 5. Шлюб. 6. Подружжя.
7. Диво. 8. Чудесний. 9. Гарний. 10. Душа. 11. Живий. 12. Важко. 13. Казка.
14. Казочка. 15. Шлях.

47. У скількох словах у поданому поетичному тексті між написанням і вимовою немає повної відповідності?

Добру науку приймай,
Хоч її від простого чуєш,
Злої ж на ум не бери,
Хоч би й святий говорив (Іван Франко).

а) 5; б) 6; в) 7; г) 8.

48. У скількох словах поетичного тексту між написанням і вимовою немає повної відповідності?

Боже милий! Як хочеться жити,
І любити твою правду,
І весь світ обняти! (Тарас Шевченко).

а) 4; б) 5; в) 6; г) 7.

49. У скількох словах поетичного тексту між написанням і вимовою немає повної відповідності?

А серце, що незаспокійне,
Збагнути хоче все до дна,
Тріпочеться і з листям рвйним
До болю прагне дива дня (Богдан-Ігор Антонич).

а) 4; б) 9; в) 8; г) 7.

ТЕСТОВІ ЗАВДАННЯ І

50. У скількох словах тексту між написанням і вимовою немає повної відповідності?

Істинна мудрість приходить до кожного з нас тоді, коли ми усвідомлюємо, як мало розуміємо в житті, у самих себе, у світі навколо нас (Сократ).

а) 4; б) 9; в) 8; г) 7.

51. У скількох словах тексту між написанням і вимовою немає повної відповідності?

В інформаційному суспільстві ніхто не думає, ми хотіли позбутися паперу, а позбулися думки (Стівен Спілберг).

а) 4; б) 9; в) 8; г) 7.

ТЕСТОВІ ЗАВДАННЯ II

1. Орфоепія – це...

А Сукупність вимовних норм літературної мови, що охоплюють правила вимови звуків, звукосполучень у мовному потоці, наголошування слів і такі суперсегментні явища, як інтонування фрази, ритмомелодика.

Б Загальноприйнята система правил національної мови щодо способів передачі мовлення на письмі.

В Граматична будова речень та словосполучень і способи поєднання у них слів, а також правила творення й функціонування речень і словосполучень.

Д Манера мовного вираження у різних сферах, умовах, формах спілкування.

2. Голос – це...

А Якість звука, що зумовлена чистотою коливання голосових зв'язок за одиницю часу.

Б Звуковий потік, що утворюється у гортані завдяки періодичним коливанням голосових зв'язок під час проходження через них повітряного струменя.

В Виділення важливої за значенням частини висловлення.

Г Конкретне говоріння, що відбувається у часі і має звукову чи писемну форми.

3. Робота органів мовлення у процесі мовотворення – це...

А Фонетика.

Б Голос.

В Артикуляція.

Г Резонатори.

4. Відкритий голосовий канал є основою артикуляції...

А Дзвінких приголосних звуків.

Б Глухих приголосних звуків.

В М'яких приголосних звуків.

Г Голосних звуків.

ТЕСТОВІ ЗАВДАННЯ II

5. Артикуляційне уподібнення звуків один одному в межах слова або словосполучення – це...

- А Асиміляція.
- Б Дисиміляція.
- В Редукція.
- Г Акомодація.

6. Розподібнення приголосних у межах слова – це...

- А Асиміляція.
- Б Дисиміляція.
- В Редукція.
- Г Акомодація.

7. Які органи людини беруть участь в утворенні звуків?

- А Органи дихання.
- Б Органи мовлення.
- В Артикуляційна база.
- Г Голосовий апарат.

8. Найбільший резонатор у ротовій порожнині – це...

- А Тверде піднебіння.
- Б М'яке піднебіння.
- В Язик.
- Г Зуби.

9. До дихальних органів мовлення належать...

- А Язик, губи.
- Б М'яке піднебіння, тверде піднебіння.
- В Легені, діафрагма.
- Г Легені, гортань.

10. Якісна ознака звука, забарвлення, якого надають йому оберто-ни переважно третьої і четвертої формант – це...

- А Ритм.
- Б Темп.
- В Тон.
- Г Тембр.

Орфоепічна культура телерадіожурналіста. ПРАКТИКУМ

11. Часова характеристика усного мовлення, його швидкість – це...

- А Ритм.
- Б Темп.
- В Тон.
- Г Тембр.

12. Акустичний компонент звука, пов'язаний із частотою коливання напружених голосових зв'язок – це...

- А Ритм.
- Б Темп.
- В Тон.
- Г Тембр.

13. Фонетична транскрипція – це...

А Спосіб передачі на письмі усної мови з усіма її звуковими особливостями.

Б Спосіб передачі фонемного складу морфем, слів і текстів, а не всіх відтінків звуків.

В Запис засобами національного алфавіту іншомовних власних назв, термінів.

Г Літерна передача слів і текстів, записаних за допомогою однієї графічної системи.

14. Виділення у слові одного зі складів посиленням голосу, збільшенням тривалості, зміною тону (підвищенням або зниженням) – це:

- А Емфатичний наголос.
- Б Логічний наголос.
- В Словесний наголос.
- Г Фразовий наголос.

15. Вільний наголос...

А Може переходити з одного складу на інший у різних формах того ж слова.

Б Може падати в різних словах на будь-який склад.

В Закріплений за певним складом чи морфологічним компонентом.

ТЕСТОВІ ЗАВДАННЯ II

Г Не може переходити з одного складу на інший у різних формах того ж слова.

16. Рухомий наголос...

А Може переходити з одного складу на інший у різних формах того ж слова.

Б Може падати в різних словах на будь-який склад.

В Закріплений за певним складом чи морфологічним компонентом.

Г Не може переходити з одного складу на інший у різних формах того ж слова.

17. В українській мові наголошений склад виділяється насамперед більшою силою голосу. Такий наголос називається...

А Динамічним.

Б Музичним.

В Емфатичним.

Г Фразовим.

18. В українській літературній мові словесний наголос...

А Фіксований, рухомий.

Б Вільний, рухомий.

В Фіксований, динамічний.

Г Музичний, фіксований.

19. У котрому рядку у всіх словах є глухі приголосні, які потрібно вимовляти дзвінко?

А Боротьба, казка, просьба, рюкзак.

Б Отже, відчай, Великдень, книжка.

В Екзистенціоналізм, шістдесят, п'ятдесят, боротьба.

Г П'ятниця, екзистенція, відчайдушний, гай.

20. Скільки приголосних у слові гість потрібно вимовляти м'яко відповідно до української літературної вимови?

А 3.

Б 2.

В 1.

Г жодну.

Орфоепічна культура телерадіожурналіста. ПРАКТИКУМ

21. У котрому рядку у всіх словах є приголосні, які потрібно вимовляти напівном'якшено відповідно до літературної вимови?

- А Чіткий, біль, відвага, святий.
- Б Свято, м'яч, боляче, життя.
- В Серця, люди, історія, любов.
- Г Часто, кістка, шість, пісня.

22. У котрому рядку у всіх словах під час вимови відбувається спрощення у групах приголосних?

- А Історичний, невістці, арештантський, кістка.
- Б Невістці, (у) поїздці, агентство, шістсот.
- В Шістнадцять, інтелігент, студентський, контрастний.
- Г Кістлявий, агентство, вістці, студент.

23. У скількох словах поданого тексту відбувається асиміляція за м'якістю (під впливом інших приголосних):

Істинна мудрість приходить до кожного з нас тоді, коли ми усвідомлюємо, як мало розуміємо в житті, у самих себе, у світі навколо нас (Сократ).

- А У жодному.
- Б 3.
- В 2.
- Г 1.

24. У котрому рядку групи приголосних у всіх словах у процесі вимови зазнають асимілятивних змін?

- А Милуєшся, зважся, невістка, (на) дощі.
- Б Невістчин, (у) дужці, соплічнн, зчистити.
- В Хусточці, безчесний, безстрашний, коритце.
- Г Безжалісний, болітця, вивізи, милуєшся.

25. У котрому рядку слово закрітчена затранскрибовано відповідно до української літературної вимови?

- А [закв'іч:ана].
- Б [закв'ітчана].
- В [закв'іч:ана].
- Г [закв'іч:ана].

ТЕСТОВІ ЗАВДАННЯ II

26. У котрому рядку слово дивуєшся затранскрибовано відповідно до української літературної вимови?

- А [ди^еву'йе'с'а].
- Б [диву'йе'с'а].
- В [ди^еву'йес'а].
- Г [ди^еву'йе'шс'а].

27. У котрому рядку слово ягідка затранскрибовано відповідно до української літературної вимови?

- А [йаг'і'дка].
- Б [йа'г'і'дка].
- В [йа'г'і'тка].
- Г [йа'г'і'дка].

28. У котрому рядку слово безчестя затранскрибовано відповідно до української літературної вимови?

- А [безче'ст'а].
- Б [бе^нзче'с'т'а].
- В [бе^нжче'с'т'а].
- Г [бе^нжче'ст'а].

29. У котрому рядку слово екземпляр затранскрибовано відповідно до української літературної вимови?

- А [егзе^нмпл'а'р].
- Б [егземпл'а'р].
- В [екзе^нмпл'а'р].
- Г [е^нгзе^нмпл'а'р].

30. У котрому рядку всі слова затранскрибовано без порушень орфоепічних норм української літературної мови?

- А [п'і'сн'а], [ж:ува'ти^е], маїбу'т'н'е], [сусп'і'л'ство].
- Б [п'і'с'н'а], [зжува'ти^е], маїбу'т'н'е], [сусп'і'л'ство].
- В [п'і'с'н'а], [ж:ува'ти^е], маїбу'тн'е], [сусп'і'л'ство].
- Г [п'і'с'н'а], [ж:ува'ти], [маїбу'т'н'е], [сусп'і'л'ство].

Орфоепічна культура телерадіожурналіста. ПРАКТИКУМ

31. У котрому рядку всі слова затранскрибовано без порушень орфоепічних норм української літературної мови?

- А [че'с'н'іс'т'], [жит'а'], [м'ії], [пичу].
- Б [зага'дка], [в'іджчи'ни'ти], [двана'ц':ат'], [ки'йію].
- В [кни'жка], [бе"зче'ст'а], [оди'на'ц':ат'], [бе"с:ил'а].
- Г [д'ад'ко], [своїй'], [сте'ж'ці], [моро'ц'с'а].

32. У котрому рядку допущено помилки у вимові слів?

- А [веч'і'рн'іі], [мере'жа], [нешча'с'т'а], [не"жчу'ти'с'а].
- Б [безстра'шн'і], [в'ін'ц'а], [бе"зумство], [бо'жев'іл':а].
- В [актуа'л'н'іс'т'], [есте'тика], [з'в'і'рство], [бага'цтво].
- Г [ш'ізде'с'ат], [сло'во], [му'др'іс'т'], [ле'кці'ія].

33. У котрому рядку допущено помилки у вимові слів?

- А [б'ід'н'іс'т'], [ш'іс:от], [студе'н'с'киї], [н'і'жка].
- Б [н'і'жка], [пис'мен:и'к], [л'убл'у], [іди'].
- В [воле'л'убн'іст'], [зе"ле'ній], [л'і'те"чко], [бе"р'іска].
- Г [го'лу'бка], [ле'хко], [баске"дбо'л], [дуб].

34. У котрому рядку слово загадка затранскрибовано відповідно до української літературної вимови?

- А [за'гадка].
- Б [зага'дка].
- В [за'гатка].
- Г [загадка].

35. У котрому рядку слово міжгір'я затранскрибовано відповідно до української літературної вимови?

- А [м'іжг'і'рйа].
- Б [м'іжг'і'рйа].
- В [м'іжг'і'р'а].
- Г [міжг'і'рйа].

36. У котрому рядку слово безтурботність затранскрибовано відповідно до української літературної вимови?

- А [безтурбо'т'н'іс'т'].

ТЕСТОВІ ЗАВДАННЯ II

- Б [бе^нзтурбо^тн^іс^т].
В [бе^нзтурбо^тн^іс^т].
Г [бе^нзтурбо^тн^іс^т].

37. У котрому рядку слово бельгійський затранскрибовано відповідно до української літературної вимови?

- А [бел^г'і'їс^кї].
Б [бе^л'г'і'їс^кї].
В [бе^л'г'і'їс^кї].
Г [бе^л'г'і'їс^кї].

38. У котрому рядку слово студентський затранскрибовано відповідно до української літературної вимови?

- А [студе^н'с^кї].
Б [студе^{нс}'кї].
В [студе^н'с^кї].
Г [студе^нський].

39. У котрому рядку всі слова затранскрибовано без порушень орфоепічних норм української літературної мови?

- А [три^{во}'га], [ща^{ст}'а], [см^і'х], [пйа^тниц'а].
Б [ве^ч'ірн'ї], [сму^ток], [спра^{ви}'с'а], [не^{бе}'сний].
В [об'ід], [дола^н:а], [при^{страс}'т], [ушче^{рт}].
Г [не^{би}'лица], [пйатсо^т], [розси^чпни'ї], [в'ічн'іс'т].

40. У котрому рядку всі слова затранскрибовано без порушень орфоепічних норм української літературної мови?

- А [зади^щ'і], [усм'ішка], [се^{рц}'я], [пове^{рта}'йе^ц'а].
Б [сму'шка], [чита^н:а], [по^рух], [зо^{зу}'л'а].
В [збага^{че}'н'а], [проц'в'іта^н:а], [зако^{хуй}'е^ц:а], [думка].
Г [бе^{зо}'дн'а], [бе^зправ'а], [не^{бо}], [ве^{се}'л'іши].

41. У котрому рядку всі слова затранскрибовано без порушень орфоепічних норм української літературної мови?

- А [мар'і'я], [памйа^т'], [во^л'я], [украї^н'с'кї].
Б [кри^х'ітка], [ме^{жа}'], [завда^н:а], [в'ірш'і].

Орфоепічна культура телерадіожурналіста. ПРАКТИКУМ

В [з'н'і'мок], [знуща'тис'а], [з'н'іче'в'я], [зо'р'а].
Г [зо'р'аній], [к'іфа'ра], [по'дру'ж':а], [ва'жко].

42. У котрому рядку всі слова затранскрибовано без порушень орфоепічних норм української літературної мови?

А [с'в'і'т], [па'м'яг'], [ве'се'л'і'шиї], [воле'л'у'бн'іс'т'].
Б [детал'], [ш'ізде'с'ат], [ве'л'ми], [душа'].
В [шча'ст'а], [усм'ішка], [п'ягсо'т], [розси'пни'т].
Г [студе'н'с'ки'т], [кри'х'ітка], [по'рух], [іде'я].

43. У котрому рядку всі слова наголошено відповідно до акцентуаційних норм української літературної мови?

А Приятель, твого, рвемо, завдання, дано, діалог.
Б Обранець, анапест, кам'яний, перепис, показник, дипломатія.
В Ідучи, була, квартал, кропива, жертва, феномен.
Г Низовина, пологовий, одноліток, ненависть, дві доньки, три шляхи.
Д Ношу, люблю, каталог, досхочу, філолог, добуток.

44. У котрому рядку всі слова наголошено відповідно до акцентуаційних норм української літературної мови?

А Свого, читання, глибоко, буду, була, феномен.
Б Каталог, кажу, сумний, весняний, шофер, центнер.
В Чарівний, випадок, твого, олень, сімдесят, буду.
Г Колесо, пологовий, одноліток, ненависть, речовина.
Д Кропива, помилка, роблю, приятель, корисний.

45. У котрому рядку всі слова наголошено відповідно до акцентуаційних норм української літературної мови?

А Ластівка, посмішка, агрономія, філолог, діалог, психолог.
Б Міліметр, легкий, діалог, агрономія, літопис, філолог.
В Шофер, цегельний, гіпсовий, весняний, диспансер, твому.
Г Завдання, кропива, буду, була, феномен, діалог.
Д Каталог, три шляхи, помилка, роблю, приятель, подруга.

46. У котрому рядку всі іменники наголошено відповідно до акцентуаційних норм української літературної мови?

А Соломина, картоплина, цеглина, зернина, береги, три слова.

ТЕСТОВІ ЗАВДАННЯ II

- Б Прабаба, праліс, прабатько, прадід, вогник, горщик.
- В Дрібнота, кіннота, голота, бруднота, пасинок, пагілля.
- Г Знання, завдання, бажання, запитання, писанки, ластівки.
- Д Посмішка, подруга, показник, рукопис, літопис, життєпис.

47. У котрому рядку всі слова наголошено відповідно до акцентуаційних норм української літературної мови?

- А Вузький, легкий, новий, різкий, страшний, газовий.
- Б Одинадцять, дванадцять, тринадцять, п'ятдесят, сімдесят, сімсот.
- В Пишу, сиджу, принесу,
принесе, принесете, прийдеш.
- Г Вести, нести, плести, несе́мо, несете, ідемо.
- Д Високогірний, сільськогосподарський, новобудова, гірничодобувний,
термометр, кілометр.

48. У котрому рядку всі слова наголошено відповідно до акцентуаційних норм української літературної мови?

- А Чорнозем, чорнобиль, прийду, вести, знайдеш, кладемо.
- Б Літопис, Орест, олень, ненависть, водій, верби.
- В Підносити, окріп, окружний (який діє по колу), окіст, еретик,
жалісливий.
- Г Єлей, легкий, гілковий, гіркота, психопатія, поруччя.
- Д Поселиш, посильний, одежина, купина, клеймо, клинець.

49. У котрому рядку всі форми дієслова наголошено відповідно до акцентуаційних норм української літературної мови?

- А Вожу, везти, веземо, везла, везете, везуть.
- Б Вожу, везти, веземо, везла, везете, везуть.
- В Вожу, везти, веземо, везла, везете, везуть.
- Г Вожу, везти, веземо, везла, везете, везуть.
- Д Вожу, везти, веземо, везла, везете, везуть.

50. У котрому рядку всі форми дієслова наголошено відповідно до акцентуаційних норм української літературної мови?

- А Прийняти, прийму, приймеш, прийняла, прийми, приймуть.
- Б Прийняти, прийму, приймеш, прийняла, прийми, приймуть.
- В Прийняти, прийму, приймеш, прийняла, прийми, приймуть.

Орфоепічна культура телерадіожурналіста. ПРАКТИКУМ

- Г Прийняти, прийму, приймеш, прийняла, прийми, приймуть.
Д Прийняти, прийму, приймеш, прийняла, прийми, приймуть.

51. У котрому рядку всі форми дієслова наголошено відповідно до акцентуаційних норм української літературної мови?

- А Знайти, знайду, знайдеш, знайдімо, знайшла, знайдуть.
Б Знайти, знайду, знайдеш, знайдімо, знайшла, знайдуть.
В Знайти, знайду, знайдеш, знайдімо, знайшла, знайдуть.
Г Знайти, знайду, знайдеш, знайдімо, знайшла, знайдуть.
Д Знайти, знайду, знайдеш, знайдімо, знайшла, знайдуть.

52. У котрому рядку всі форми дієслова наголошено відповідно до акцентуаційних норм української літературної мови?

- А Бути, буду, будеш, будемо, була, будете.
Б Бути, буду, будеш, будемо, була, будете.
В Бути, буду, будеш, будемо, була, будете.
Г Бути, буду, будеш, будемо, була, будете.
Д Бути, буду, будеш, будемо, була, будете.

ТЕКСТИ ДЛЯ ВДОСКОНАЛЕННЯ ВИМОВИ ТА ФОНЕТИЧНОГО ЗАПИСУ

У розділі “Тексти для опрацювання” подано десять текстів, що належать до різних функціональних стилів. Завдання цього розділу – закріплювати отримані знання з орфоепії, поліпшувати своє голосоутворення, збагачувати себе інтелектуально та духовно. Перед тим, як прочитати уголос подані тексти, радимо читати їх спочатку подумки, з’ясувати, до яких функціональних стилів вони належать, які проблеми в них порушено, яка основна думка, який тип інтонації потрібно обрати для їхнього читання. Відповівши на ці запитання, можна успішно прочитати тексти вголос.

До кожного з текстів подано завдання, ретельне виконання яких сприятиме підвищенню рівня культури усного мовлення студентів.

Текст 1

Завдання. Запишіть текст фонетичною транскрипцією відповідно до норм української літературної вимови. Знайдіть у тексті слова: 1) в яких відбулося спрощення у групах приголосних; 2) в яких відбулося одзвінчення глухих приголосних; 3) в яких відбулася регресивна асиміляція за м’якістю.

Немає сумніву, що ця назва (Україна) має слов’янське походження. На це вказує її слов’янський корінь, а саме: це ім’я походить від кореня “кра”. Слово, яке постає з цього кореня, дає нам поняття: викроїти собі край, захищатись мечем, відкратись від інших, від наїзників. Воно говорить про свободу, незалежність, права для своєї рідної Батьківщини. Воно поєднує в собі ідею боротьби та поняття визволення і братерства слов’янсько-українських племен. Воно провадить нас у найглибші початки української історії. Воно тісно пов’язане з подібним йому поняттям поле, яке означає: боротьба, країна, поле битви. Обидва поняття висловлюють тугу за однією матір’ю-батьківщиною.

Іван Ортинський

Текст 2

Завдання. Запишіть текст фонетичною транскрипцією відповідно до норм української літературної вимови. Якими фонетичними явищами спричинена зміна вимови підкреслених слів?

Орфоепічна культура телерадіожурналіста. ПРАКТИКУМ

Українська література оригінальна, велика, цікава. Вдумаймося, які імена в нашій літературі. Ліна Костенко й Ірина Жиленко, Микола Вінграновський і Роман Іваничук, Володимир Дрозд і Анатолій Дімаров, Іван Чендей і Юрій Щербак, Євген Гуцало і Валерій Шевчук... Що дають переліки? **Сьогодні** негоже їх творити, бо кожний митець – це ще й драматична доля, як, скажімо, **передчасно** померлого Бориса Харчука чи так пізно визнаного поета Тараса Мельничука. Ми відкриваємо аж тепер чесного до саморозп'яття на **хресті** прометеїзму Василя Стуса, тільки нині вчитуємося в те, що не дала сказати у свій час тоталітарна система Іванові Світличному, і в те, що носив по чужих світах Микола Руденко, що не мали змоги своєчасно оприлюднити Віктор Кордун, Микола Воробйов, Василь Рубан, Василь Голобородько... У нас велика, достойна нашого народу література. Нам її пізнавати, відкривати і пишатися **мужністю** українського слова, громадянською позицією їхніх творців.

Микола Жулинський

Текст 3

Завдання. 1. До якого жанрового стилю належить текст. З якою інтонацією потрібно його читати? 2. Запишіть текст фонетичною транскрипцією відповідно до літературної вимови. 3. Як потрібно вимовляти шиплячі в усіх випадках у тексті? Обґрунтуйте свою відповідь.

Єжи Гедройц походить з аристократичної, глибоко сполонізованої литовської родини. І під час навчання у Варшаві, і на ниві урядового службовця, редактора “Бунту молодих”, і на еміграції, де створив Паризький літературний інститут, заснував польськомовний елітарний місячник “Культура”, і як учасник доленосних подій ХХ століття, колега видатних польських та європейських політиків – Єжи Гедройц проявив себе не тільки як постать високоінтелектуальна, але – і це найважливіше – високоморальна, з ясным гуманістичним поглядом на людину, суспільство, світ, з імунітетом проти шкурництва, пристосуванства, політичної корупції, а також з чіткою візією світоглядної публіцистики, чим, до слова, він дуже подібний до Миколи Шлемкевича і його дітища – журналу “Листи до Приятелів”.

Мирослав Фіцак

Текст 4

Завдання. 1. До якого стилісового / жанрового різновиду належить цей текст? Назвіть ознаки цього стилю / жанру. Якою інтонацією потрібно читати цей текст? 2. Зверніть увагу, які засоби мовлення у своїй промові використав Штефан Фюле, що сприяють порозумінню з аудиторією. Про які ще мовні засоби впливу на слухача читали ви? 3. У першій частині промови знайдіть іншомовні слова, запишіть їх, користуючись словником іншомовних слів, з'ясуйте їхнє походження та поясніть їхній правопис. 4. У другій частині промови знайдіть 10 слів із літерою **в** у різних позиціях та поясніть її вимову. 5. Прочитайте третю частину промови вголос та подумайте, як відповісти на запитання Штефана Фюле.

Вступна промова Європейського Комісара з розширення та європейської політики сусідства Штефана Фюле під час щорічної Ялтинської конференції (14/09/2012)

1. Мій третій візит до Ялти: погляд у минуле

Пані та панове, шановні друзі!

Уже втретє у мене з'являється можливість долучитися до енергійних та інформативних дебатів, які є характерною рисою Ялтинської конференції. Виступаючи тут у попередні роки (у 2010 і 2011 роках), я окреслив великі можливості, що можуть дати близькі відносини між ЄС та Україною. З іншого боку, я не соромлюся підкреслювати наші хвилювання щодо перепон, які можуть постати на нашому шляху. Наша дискусія сьогодні є ще більш важливою з огляду на те, що в Україні незабаром відбудуться вибори, які є дуже важливою подією для будь-якої демократії.

Я хочу розпочати з погляду у минуле, а саме з того, що трапилися з часу моєї останньої промови, виголошеної 2010 року. Я згадую мій перший візит до Києва у квітні 2010 року на інавгурацію президента Віктора Януковича; цей візит майже збігся із моїм вступом на посаду єврокомісара.

Я не прибув в Україну з порожніми руками. У мене було багато ентузіазму, я надмотивований працювати з новою адміністрацією, і готовий розповісти про великі можливості Європейського Союзу. Тож, що сталося з часу мого першого візиту до Києва і першої промови у Ялті?

Все починалося обнадійливо. Ми погодили матрицю головних реформ та великих можливостей допомоги з боку Європейського Союзу. У такий спосіб ми визначили наші коротко-, середньо- та довготермінові пріоритети, щоб показати, як Європейський Союз може реагувати на ви-

Орфоепічна культура телерадіожурналіста. ПРАКТИКУМ

конання реформ Україною. ЄС виявив сміливість і створив найбільший простір з усіх можливих для нового керівництва країни.

Наші дискусії з Україною щодо головних питань не залишили жодних можливостей для спотворення очікувань одне від одного. Ці дискусії залишили мене без сумнівів у тому, що європейські прагнення України були амбітними і стійкими; що європейська інтеграція зробить свій внесок в українські реформи, що її беззаперечною метою буде приналежність до нашої сім'ї. У моїх відповідях я чітко давав зрозуміти: Європейський Союз був готовий надавати допомогу Україні у проведенні реформ, а Україна мала вирішити, чи приймати їх.

Ми обговорювали лібералізацію візового режиму для українських громадян, що стосується короткотермінових подорожей до Європейського Союзу. Ми надали план дій з візової лібералізації, у якому йдеться про те, що має бути зроблено, аби досягти остаточної мети. В Україні триває процес ухвалення законодавства у низці важливих сфер, включаючи біометрію, боротьбу проти корупції та захист даних. Ми стежитимемо за ефективним впровадженням цих реформ. Також ми дамо оцінку відповідності нещодавно ухваленого антидискримінаційного законодавства нашим вимогам.

Ми неодноразово обговорювали наші наміри встановити добрі відносини між Європейським Союзом і Україною, розпочавши з політичної асоціації та економічної інтеграції, не заглядаючи наперед. Ми затвердили текст попередньої Угоди про асоціацію, яку Європейський Союз коли-небудь укладав з країною з-поза меж ЄС. Ця Угода передбачає також створення глибокої та всеохопної зони вільної торгівлі між Євросоюзом та Україною. Зона вільної торгівлі відкриє для українського бізнесу внутрішній ринок ЄС з 500 млн. споживачів; цей ринок у десять разів більший, ніж у будь-якого іншого сусіда України. З населенням 46 млн. людей та поточним ВВП у 118 млрд. євро Україна має потенціал стати головним торговельним партнером та привабливим місцем для наших інвестицій.

Дозвольте пояснити найбільш доступно: Угода про асоціацію буде порядком денним реформ в Україні; вона стане найбільшою перспективою українських громадян для впевненості у майбутньому, побудованому на європейських цінностях і стандартах у цілій низці сфер, що впливають на їх повсякденне життя, включаючи енергетику, транспорт, безпеку харчових продуктів тощо. Ця Угода також значно активізує нашу співпрацю у зовнішній та безпековій політиці; допоможе у розв'язанні регіональних проблем; сприятиме співпраці та контактам між нашими громадянами у великій кількості сфер.

ТЕКСТИ ДЛЯ ВДОСКОНАЛЕННЯ ВИМОВИ ТА ФОНЕТИЧНОГО ЗАПИСУ

Водночас Угода означає значно більше, ніж я щойно перерахував: насамперед, у ній сказано про спільні європейські цінності. Чому? Тому, що вона стосується свободи; свободи, що дозволяє зосереджуватися на ідеях, а не на тому, як захистити або сховати їх, озираючись увесь час назад; свободи, яка розкриває увесь потенціал жінок і чоловіків. Саме їм піде на користь ця Угода, адже разом із нею вони дістануть захисну парасолю високих демократичних стандартів і реальних гарантій їхніх прав і можливостей. Саме українські громадяни опиняться у центрі цього проекту, розбудовуючи демократію, досягаючи єдності та процвітання у власній країні.

Я хочу пояснити: ми прагнемо підписати та впроваджувати Угоду про асоціацію. Однак ми можемо це зробити, якщо впевнимся, що наші європейські цінності будуть підтримувати і поважати.

2. Мрія і її реалізація

У мене була мрія; мрія – побачити Україну, глибоко вкорінену у європейські демократії. Я мріяв про кінець поділу Європи та її об'єднання, трансформацію та процвітання. Я маю на увазі найбільш потужний інструмент зовнішньої політики Європейського Союзу та вираження його беззаперечної трансформаційної сили – перспективу вступу для країни; перспективу використати магніт Євросоюзу для модернізації, трансформації та розбудови демократії у своєму власному серці.

Тож, як ми можемо перетворити цю мрію у реальність? І чому саме мрію? Чому б не просуватися далі? 2010 року тут, у Ялті, я хотів бути певним того, що послання Європейського Союзу про те, що не може бути жодних компромісів щодо цінностей добре почули та зрозуміли. Здається, значення цього послання було втрачено під час перекладу. Як переклали його на українську та російську мови, що навіть з плином двох років ми ще й досі не розуміємо одне одного?

Говорячи про наші відносини, вважаю, слід нагадати, що після ухвалення Лісабонського договору Європейський Союз став іншим. Він став сильнішим у своїй зовнішній політиці, на чолі якої – Кетрін Ештон, Високий представник ЄС у справах зовнішніх відносин та безпекової політики. Наразі країни-члени не можуть бути протиставлені одне одному; так само, як і інституції ЄС не можуть бути протиставлені одна одній. Саме тому Європейський Союз є перспективним, аби робити амбітні пропозиції. З іншого боку, ми достатньо мужні і для нас не виникатиме проблеми зробити перший крок, якщо партнер має певні труднощі.

Орфоепічна культура телерадіожурналіста. ПРАКТИКУМ

Ми хочемо просуватися вперед з Україною. Проте, як ми можемо це робити, якщо було вжито обмаль заходів для вирішення проблем застосування вибіркового правосуддя у справах Юлії Тимошенко та Юрія Луценка? Від початку мого мандату, я здійснив сім візитів в Україну, зокрема, до місця, в якому я ніколи не думав, що можу опинитися, – до в'язниці.

Як ми можемо просуватися вперед, якщо права людей, свободу слова, свободу зібрань і медіа порушують?

3. Жодної паузи

Усі ми, хто зібрався тут, – друзі України. І всі ми знаємо, що наступні місяці будуть дуже напруженими. Як Україна вирішуватиме проблему вибіркового правосуддя, як вона прогресуватиме на шляху впровадження судової реформи та реформи Генеральної прокуратури, а також – найголовніше – чи зможе країна організувати майбутні вибори відповідно до міжнародних стандартів – саме ці фактори визначають, де знаходиться Україна.

Вибори – головний крок. Що потім? Чи не повинен європейський порядок денний пропонувати платформу для спільної відповідальності, що передбачає чи то програш, чи то виграш?

Усе це має засвідчити, наскільки нероздільною Україна стала за останні два роки. Чи користуються громадяни більшими свободами? Чи справді медіа вільні? Чи реформа судової системи приносить результати? Коли я ставлю ці питання, я не хочу, аби ви вважали, що я нав'язую Європейський Союз Україні. Зовсім ні. Насамперед, ми говоримо про підтримку України у її намаганнях побудувати верховенство права всередині країни.

Немає жодних сумнівів, що багато з вас чули пропозиції щодо потреби зробити паузу у наших відносинах. Проте, чи справді народ України потребує паузи щодо нових можливостей? Я дивуюся: хто робить паузу? Україна робить паузу щодо цінностей? Чи Європейський Союз – щодо обіцянок, які він дав?

Я твердо вірю: зміцнюючи свою демократію, Україна зможе досягти “точки неповернення” на своєму шляху до Європейського Союзу.

Іноді у мене складається враження, що є ще хтось, хто сприймає “точку неповернення” як точку, що дає змогу зміцнювати владу. Я більше не можу не погоджуватися.

Чому власне я вам про це кажу? Для того, щоб підкреслити: я хочу, аби Україна вдалася до сміливих кроків і наблизилася до Європейського Союзу. Проте я хочу, щоб цей шлях ґрунтувався на цінностях. А чого хочете ви? Дякую!

Штефан Фюле

Текст 5

Завдання. Запишіть текст фонетичною транскрипцією відповідно до української літературної вимови. Які ще твори Ліни Костенко ви знаєте? Вивчіть уривок напам'ять.

Ця дівчина... Обличчя, як з ікон.
І ви її збираєтесь карати?!
А що, як інший вибрати закон, –
Не з боку вбивства, а із боку зради?
Ну, є ж про зраду там які статті?
Не всяка ж кара має бути незбожна.
Що ж це виходить? Зрадити в житті
Державу – злочин, а людину – можна?!

*(Ліна Костенко, уривок
із роману “Маруся Чурай”)*

Текст 6

Завдання. 1. До якого стильового різновиду належить текст? Чому ви так вважаєте? 2. Прочитайте виділені уривки з тексту вголос. Чи актуальні ці рядки сьогодні? Чому? Оберіть один із них та напишіть письмові роздуми, які виникли у вас після його прочитання. 3. Вишийте із тексту 15 слів, написання яких відрізняється від їхньої вимови. Прочитайте їх уголос відповідно до літературної вимови та запишіть фонетичною транскрипцією.

Друга промова про Філіппа (скорочено)

Переклад Й. Кобова

(1). Афіняни! Кожного разу, коли говоримо про дії Філіппа й порушення ним мирного договору, завжди я бачу одне й те саме: промови на захист наших інтересів здаються доречними й щирими, закиди ж проти Філіппа, як видно, обґрунтовані, але насправді нічого з необхідних заходів нітрохи не виконується, навіть настільки, щоб варто було слухати ці промови (2). Мало того, наша політика докотилась до того, що чим переконливіше можна викрити Філіппа у порушенні договору і ворожих діях проти всієї Греції, тим важче знайти пораду, як бути далі (3). В чому ж справа? А в тому, що **загарбників треба зупиняти не словами, а ділами.** Тим часом,

Орфоепічна культура телерадіожурналіста. ПРАКТИКУМ

насамперед ми самі, оратори, які промовляємо з трибуни, боячись викликати незадоволення з вашого боку, не даємо ділових порад і пропозицій, а тільки багато говоримо, як то обурливо поводить себе Філіпп і т. д. і т. д. З другого боку, і ви, що сидите тут, краще від Філіппа вмієте виголошувати справедливі промови і розуміти думки будь-якого оратора, зате ви зовсім не квапитеся, щоб перешкодити Філіппові у здійсненні його теперішніх задумів (4). І ось внаслідок цього склалося становище, думаю, закономірне і, я б сказав, навіть природне: **хто чим наполегливіше займається, то нього краще й виходить**: у Філіппа діла, а у вас ... слова. Отже, якщо ви й тепер задовольнитесь тим, що ваші промови справедливіші, ніж його, то це найлегше, і до цього не треба докладати будь-яких зусиль.

(5). Якщо ж подумати над тим, як виправити нинішнє становище, щоб стан справ непомітно не гіршав надалі і щоб ми не опинились віч-на-віч з величезною силою, якій не зможемо протистояти, то треба покінчити з дотеперішнім способом обговорення справ, а також і ми – промовці, всі як один, і ви, слухачі, повинні поставити собі за мету знайти якнайкращі й найдієвіші засоби порятунку, а не найлегші і найприємніші.

(6). Отже, насамперед, афіняни, мене дивує наївність тих людей, які бачать, якої сили набрався Філіпп і яку територію він підкорив своїй владі, а думають, що все це не становить серйозної небезпеки для нашої держави. Я хотів би просити всіх вас, щоб ви вислухали мої стислі міркування, які змушують мене чекати протилежного і вважати Філіппа нашим ворогом. Якщо визнаєте мене більш далекозорим, то ви мене послухаетесь, якщо ж – смільчаків, що повірили Філіппові, – приєднаєтесь до них.

(7). Отож, афіняни, мої міркування такі: чим заволодів Філіпп насамперед після укладення договору? *Пілами* і всіма справами у Фокіді. Ну, а далі? Як він цим скористався? Він волів діяти на руку фіванцям, а не нашій державі. Чому так? А тому, треба припускати, що, розраховуючи на загарбання і на підкорення всіх своїй владі, а не на збереження миру, спокою й справедливості, (8) він ясно побачив, що нашу державу і нашу чесність не можна нічим спокусити і нічого такого зробити, що спонукало б вас заради вашої власної вигоди дати на поталу будь-кого з інших греків, але помітив, що ви зважаєте на моральний бік усього і жахаєтесь ганьби, зв'язаної з брудною справою, передбачаєте всі наслідки, через те при першій-ліпшій спробі з його боку зробити якусь підлоту, ви дасте відсіч його зазіханням, немовби у вас була з ним війна (9). Він розраховував (як це і сталося), що фіванці за виявлені їм послуги залишать йому свободу дій у всьому іншому і не тільки не будуть йому пакостити й перешкоджати, але навіть

ТЕКСТИ ДЛЯ ВДОСКОНАЛЕННЯ ВИМОВИ ТА ФОНЕТИЧНОГО ЗАПИСУ

самі підуть воювати разом з ним, якщо їм накаже. З тих же міркувань він піддобрюється до мессенців і аргосців. Це якраз і є великою похвалою для вас, афіняни (10). Адже у зв'язку з вашою поведінкою ви маєте таку славу, що ви одні з усіх греків не зрадите ні за що в світі загальногрецької справи, не проміняєте своєї відданості Греції на будь-яку вигоду і користь. І цілком зрозуміло, що він про вас виробив собі такий погляд, а протилежний про фіванців і аргосців, бо він узяв до уваги не тільки сучасність, але і наше минуле (11). Дізнався він, очевидно, і чув про те, що ваші предки, хоч і мали змогу верховодити над усіма іншими греками при умові, якщо самі підкоряться персидському цареві, не тільки відхилили таку пропозицію, коли до них прибув як посол Александр, предок сьогodнішніх македонських царів, але навіть воліли покинути країну й перетерпіти будь-які злигодні, потім вони здійснили подвиги, які завжди всі греки хочуть прославляти, але ніхто досі не зумів належно про них розповісти, тому і я не буду про них говорити, а перейду до порядку денного, – це буде справедливо (подвиги їх занадто великі, щоб хтось міг їх належним чином описати словами), а предки фіванців і аргосців – одні прямо брали участь у поході персів проти нас, а другі не чинили їм опору (12). Отже, Філіпп знав, що одні й другі задовольняться особистою користю, а не будуть мати на увазі загальне добро усіх греків. Ну, ось він так і розраховував, що коли вам дасть перевагу, то вибере друзів на засадах законності; якщо ж зв'яжеться з тими, то в них знайде помічників для своєї загарбницької ненажерливості. Ось чому він більше цінує їх, ніж вас. Адже більше трієр, звичайно, ніж у нас, він у них не бачить. Справа не в тому, щоб він, знайшовши якусь сухопутну державу, відмовився з уваги на це від приморської країни і торгових портів, і не в тому, щоб він не пам'ятав промов і обіцянок, завдяки яким домігся укладення миру.

(13). “Знаю все це, – скаже хтось, – але, клянусь Зевсом, не з загарбницьких мотивів і не з тих, які я йому закидаю, зробив це тоді Філіпп, а тому, що претензії фіванські були справедливіші, ніж наші”. Проте виправдовуватись цією обставиною він зараз не може. Справді, як людина, яка тепер вимагає від лакедемонян надання незалежності Мессенії, він може виправдати свої дії посиланнями на справедливість, після того як сам колись передав міста Орхомен і Коронею під владу фіванців.

(14). “Але ж ні, він, клянусь Зевсом, був змушений це зробити (це одне залишається на виправдання) і погодився на це всупереч власному переконанню, опинившись, з одного боку, між фесальською кіннотою і, з другого боку, між фіванськими гоплітами”. Прекрасно! Ось чому він, як

Орфоепічна культура телерадіожурналіста. ПРАКТИКУМ

кажуть, і думає поводитися з фіванцями обережно, а деякі людиці, розгулюючи по місту, пускають у хід плітки, начебто він збирається перетворити Елатею в фортецю (15). Він думає і ще буде думати, як гадаю, а одночасно не бариться подавати месенцям і аргосцям допомогу проти лакедемонян; він посилає їм наємників, відправляє гроші, і його самого чекають там з великим військом. То що ж: якщо він хоче знищити нинішніх ворогів Фів, тобто лакедемонян, так він буде рятувати фокейців, яких сам раніше погубив? (16). Хто в це може повірити? Навіть якщо припустимо, що Філіпп зробив це колись з необхідності і проти власної волі або тепер справді порвав стосунки з фіванцями, я особисто не уявляю собі, щоб він так вперто виступав проти їхніх ворогів. Його теперішня поведінка вказує на те, що він і тоді діяв з власної волі та й тепер, якщо тверезо дивитись на справу, все промовляє за те, що його діяльність цілком і повністю скерована проти нашої держави (17). Таку політику веде він якоюсь мірою з необхідності. Справді, подумайте. Він хоче панувати, а противників цього він бачить тільки в одних вас. Беззаконня проти нас він допускається віддавна і сам це чудово розуміє. Захопивши колишні наші володіння, він забезпечує собі панування над усім іншим. Він усвідомлює, що, якби він випустив з рук Амфіполь і Потідею, то під ним горіла б земля на його батьківщині (18). Він знає і те й друге: і те, що він має ворожі наміри супроти нас, і те, що ви це помічаєте. Але, оскільки він вважає вас за людей, не позбавлених глузду, то він насторожився, чекаючи, що ви при будь-якій нагоді завдасте йому удару, якщо він вас не випередить (19). Ось чому він став обережним, причаївся, підбурює декого проти нашої держави – саме фіванців і деякі пелопоннеські міста, які ведуть таку саму політику, і він свідомий, що заради загарбницьких зазіхань вони будуть крізь пальці дивитись на все, що робиться довкола і у своїй обмеженості нездатні передбачити наслідків. Але для людей, які мають хоч трохи глузду в голові, наочними прикладами можуть слугувати ті випадки, про які я мав нагоду розповісти месенцям і аргосцям, а, можливо, краще буде викласти їх і вам.

...(26). Погоджувались вони з моїми словами, вислухали промови багатьох інших послів у моїй присутності та й пізніше, вже без мене, але, як видно, вони не відмовляються ні від дружби з Філіппом, ні від його обіцянок (27). У цьому немає нічого дивного, що месенці і ще дехто з пелопоннесців будуть діяти всупереч здоровому глузду, хоч бачать, що для них інше краще, але ви – люди, які самі розбираєтесь у становищі, і від нас, ораторів, чуєте про хитрощі та спроби оточити вас, самі не отямитесь, як опинитесь у безвихідному становищі внаслідок бездіяльності і зволікання.

Так безтурботність і задоволення сьогодні виявляються сильнішими, ніж користь, яку можна мати будь-коли в майбутньому.

(28). Отже, ви обміркуєте пізніше питання дальшого напрямку вашої політики, якщо будете розсудливі. Поки що я пропоную текст відповіді Філіппу. Звичайно, личило б, афіняни, запросити сюди тих, які прийшли до нас з обіцянками, під впливом яких ви склали умови миру (29). Адже я сам ніколи в світі не взяв би участі в посольстві, ні ви, я впевнений, не припинили б воєнних дій, якби ви чекали такої подяки від Філіппа за укладення миру. Але тогочасні слова Філіппа далекі були від того, що тепер робиться. Треба було б, крім того, запросити сюди ще й інших. Кого? Саме тих промовців, які виступали проти мене, коли я вже після укладення миру, повернувшись відряджений вдруге з метою закріпити мирний договір присягою, помітив, що нашу державу морочать та й попереджав, застерігав, доводив, що ніяк не можна дати Філіппові на поталу Шли і фокейдів (30). Тоді ці люди заявляли, що я п'ю тільки воду і тому, природно, став похмурий і лютий, а Філіпп, як тільки прийде сюди, здійснить усі наші бажання, зміцнить Феспію і Платею, приборкає пиху фіванців, перекопає власними коштами Херсонес, а Евбею і Ороп віддасть вам за Амфіполь. Ви, очевидно, пам'ятаєте всі ці промови, виголошені з цієї трибуни, хоч ви забуваєте провини своїх кривдників (31). Найбільша ганьба полягає в тому, що ви, ошукані надіями, поширили умови миру навіть на майбутні покоління. До такої міри ви дали себе ошукати. Навіщо я про це згадую тепер і чому вимагаю, щоб їх викликати? Клянусь богами, я скажу вам щиро всю правду і нічого не приховую (32). Не для того, щоб, завівши суперечку, самому говорити з ними перед вами на рівних правах, не для того, щоб тим, які виступали проти мене з самого початку, дати знову нагоду одержати хабара від Філіппа, не для того, щоб займатися пустими балачками.

(33). Небезпека, як бачу, дедалі зростає; я хотів би помилитись, але боюся, що вона вже занадто близько. Прийде така хвилина, коли ви не зможете байдуже дивитись на події і не будете слухати про навислу небезпеку ні від мене, ні від когось іншого, але самі побачите і ясно зрозумієте, що так насправді стоїть справа. А тоді вас охопив гнів і лють (34). Я боюсь тільки, щоб послі не змовчали в тих справах, за які одержали хабарі і щоб ви звернули свій гнів проти тих людей, які намагатимуться виправити справи, яким вони спричинили шкоду. Взагалі я помічаю, що люди часто спрямовують свою лють не на винних, а на того, хто потрапляє їм під руку (35). Тим-то поки небезпечно становище тільки назріває, поки ми можемо обмінюватись думками, я хочу кожному з вас пригадати (хоч ви самі про

Орфоепічна культура телерадіожурналіста. ПРАКТИКУМ

це добре знаєте), хто намовив вас залишити без захисту Фокіду і Піли. Заволодівши ними, Філіпп став господарем дороги, яка веде до Аттики і Пелопоннесу, і через те примусив нас замислитися тепер не над темою справедливості, а над становищем у самій країні і над війною, яка загрожує Аттиці. Ця війна, звичайно, кожному принесе чимало горя, коли Філіпп з'явиться тут, але зародилась вона саме в той день – день підписання миру (36).

Справді, якби вас тоді не ошукали, держава не була б у халепі. Адже Філіпп, зрозуміла річ, не міг би ні ввійти до Аттики на кораблях – раніше треба було б перемогти нас на морі – ні ввести військо через Піли і Фокіду, але йому довелося б або виконати умови миру і сидіти тихо, дотримуючись мирного договору, або опинитися перед загрозою війни так само важкої, як та, яка викликала в нього бажання миру (37). Так ось тепер я досить сказав, щоб пригадати вам те, що було. Хай боги не допустять того, щоб ми все це відчули на власній шкірі. Нікому, навіть тим, хто заслужив би загибелі, я особисто не бажав би розплатитись карою, яка була б зв'язана з небезпекою і шкодою для всіх.

Демосфен

Текст 7

Завдання. 1. Прочитайте текст. Які виражальні засоби використані в тексті? Чи у всіх стилевих різновидах текстів можливе використання подібних виражальних засобів? Напишіть свій текст на тему “Великдень”. 2. Запишіть текст фонетичною транскрипцією відповідно до української літературної вимови.

Слово на новий тиждень по Великодню

Нині весна красується, оживляючи все суще на землі: бурхливі вітри, тихо віючі, множать плоди, і земля, насіння годуючи, народжує зелену траву. Весна ж прекрасна – це віра Христова, що через хрещення до життя будить людську природу, бурхливі ж вітри – гріховні помисли, що покаєнням звертаються в чесноти і душеспасінні плоди множать; земля ж ества нашого, слово Боже як насіння прийнявши і дотримуючи в собі страх перед ним, завжди дух спасіння народжує. Нині новонароджені ягнята і тельці, швидко тропи пробігаючи, скачуть і одразу, до матерів повернувши, радуються, та й пастухи, на сопілках граючі, з веселощами Христа славлять! Ягнятами іменую лагідних людей з язичників, а тельцями – жерців

ТЕКСТИ ДЛЯ ВДОСКОНАЛЕННЯ ВИМОВИ ТА ФОНЕТИЧНОГО ЗАПИСУ з невірних (тобто не християнських) країн, що, бачачи втілення Христа і (чуючи) апостольське вчення і чудеса, до святої церкви поспішно звернувшись, молоко вчення її ссуть, і вчителі пастви Христової, про всіх молячи, Христа Бога славлять, що зібрали в єдину череду вовків і ягнят.

Кирило Туровський

Текст 8

Завдання. 1. Прочитайте текст. До яких роздумів він спонукав? Запишіть їх та підготуйте публічну промову. 2. Останній абзац тексту запишіть фонетичною транскрипцією відповідно до української літературної вимови.

Бесіди Ісуса Христа про земне і духовне

Одного разу до Ісуса Христа підійшла одна молода людина й питає: “Учителю, що мені робити, щоб успадкувати життя вічне?”

Ісус відповів: “Виконуй Заповіді Божі, ти їх знаєш: не чини перелюбу, нікого не скривджуй, шануй свого батька й матір свою”.

Юнак повідомив, що всього цього ретельно дотримується. Ісус тоді каже: “Одного тобі не вистачає: продай все своє багатство, роздай бідним і матимеш скарби на небесах”. Подібно учинили Матвій-митник, Петро, Яків та інші.

А юнак відійшов і засмутився, бо жалкував за своїм великим багатством. Він же звик до розкішного життя, користуватися пошаною серед людей, а Ісус запропонував йому бідність. Коли юнак відійшов, Ісус сказав своїм учням: “Як важко багатим увійти в Царство Небесне!”

Адже багатство і розкіш не тільки роблять людину черстою й жорстокою до інших, вони віддаляють людину від любові до Бога. Коли у людини горе, нужда, якась потреба, то вона щиро й сердечно молиться Богові, а коли людина живе у достатку, думає як витратити зайві гроші, проводить вільний час для свого задоволення і у ліні, то така людина, забуває про Бога.

Але й багатого прийме Бог, якщо багач звернеться до Господа з любов'ю й почне частину свого багатства витратити на благодичність, на допомогу ближнім. Якщо ж ви, дорогі читачі, прочитаете цю оповідь і якщо вас оточує розкіш, то допоможіть бідним дітям, нещасним сім'ям, які живуть впроголодь, допоможіть жебракам, що заповнили підземні переходи міст і ходять просити милостиню від села й до села, від міста до

Орфоепічна культура телерадіожурналіста. ПРАКТИКУМ

міста й не мають на собі одежини, а в пошуках поживи копирсаються на смітниках. Не проходите мимо таких людей, буцімто ви їх не помічаєте, не відвертайтеся від них. А якщо ви дуже заможні, то об'єднайте свій капітал з іншими такими ж заможними і збудуйте церкву. Там навіки згадуватимуть вас як фундатора цієї святині.

Текст 9

Завдання. 1. Прочитайте текст. Поясніть заголовок. 2. Випишіть із тексту інішомовні слова, користуючись словником інішомовних слів, з'ясуйте їхнє походження. Поясніть правопис інішомовних слів. 3. Чи є в тексті слова, написання яких відрізняється від чинного українського правопису цих слів. 4. Випишіть слова, у процесі вимови яких відбувається спрощення у групах приголосних. Поясніть.

Механіка брехні та ілюзія свободи

Катастрофа пасажирського авіалайнера Boeing-777 у небі над Торезом – переломний етап в інформаційній війні між Україною та Росією. Аналіз західних видань і телебачення чітко маркує погіршення інформаційної ситуації і для самої Росії, і для політичних об'єднань ДНР та ЛНР. Чи не найагресивнішу риторику, спрямовану проти військової участі Російської Федерації, демонструють американські ЗМІ – після перегляду новин у випусках CNN, ABC, NBC, MSNBC не залишається жодних сумнівів у формуванні антиросійських суспільних настроїв у США. Попри спроби російських медіа “перевести стрілки” на Україну, це слабо вдається навіть у Західній Європі. Останній матеріал московської журналістки Наталії Антонової в “The Guardian” свідчить і про те, що однозначного погляду на цю трагічну подію немає і в російському суспільстві.

Катастрофа рейсу MH0017 стала несподіванкою для російського політикуму, і про це свідчать суперечливі реакції російських ЗМІ в перші години після падіння літака. Чіткої позиції щодо катастрофи пасажирського Boeing немає і сьогодні, адже, крім сумнівних заяв Міністерства оборони РФ про вірогідну присутність у повітрі над Торезом українського штурмовика Су-25 – розігрується чимало “побіжних” теорій, кожна наступна з яких фантастичніша за попередню. На перший погляд, це може здаватися божевіллям, але з т.з. пропагандистської машини Російської Федерації – система працює. І вона насправді працює.

Основна зброя Росії в інформаційному протистоянні останніх місяців – це не відверта маніпуляція фактами та інтерпретаціями, але активізація

ТЕКСТИ ДЛЯ ВДОСКОНАЛЕННЯ ВИМОВИ ТА ФОНЕТИЧНОГО ЗАПИСУ

суспільних стереотипів у російському колективному несвідомому протягом століть. Комплекс імперіалізму базується на ірраціональних уявленнях, котрі прививаються і передаються з покоління в покоління, тож у випадку будь-якого реального конфлікту розігруються давно відомі, теплі серцю кожного росіянина, пропагандистські карти. Це і низка уявлень про український націоналізм і вроджену ворожість українського народу, і про виключну роль Сполучених Штатів та Заходу в підриві російського суверенітету, і традиційні, десять разів мутовані теорії “жидомасонської” змови, і новітня конспірологія.

“Ах, обмануть мене не трудно! Я сам обманываться рад!” Пушкінські рядки двохсотлітньої давнини точно описують сучасні медіа-реалії Російської Федерації. Вивчення матеріалів російських та “новоросійських” ЗМІ в перші дні після катастрофи в небі Донбасу підтверджували тільки одне: бажання будь-якою ціною виправдати бойовиків ДНР і перекласти вину на Україну:

1) Boeing-777 було помилково збито українською ракетою. Паралельно наголошують, що ДНР та ЛНР не володіють системами 9К37 “Бук”, хоча це суперечить попереднім повідомленням ИТАР-ТАСС. Один із варіантів цієї тези – твердження, що ракетою планували вразити президентський борт Володимира Путіна. Елементарне знайомство з географією не залишає каменя на камені від цієї фантазії, але це не завадило в першу добу прокрутити її через кілька великих ЗМІ – зокрема, через міжнародний канал “Russia Today”.

2) Практично одночасно в російських ЗМІ виринула інформація про “еспанського диспетчера”, який начебто зафіксував у повітрі уздовж курсу МН0017 два українські винищувачі, котрі, вірогідно, могли збити лайнер Boeing-777. Новина не була ніким підтверджена, жодних доказів не продемонстрували, але деякий час вона була “хітом” російського Інтернету. Як наслідок, ця теорія, з деякими змінами, лягла в основу офіційної російської версії трагедії.

3) Сценарний варіант: Україна чи то самостійно, чи у співпраці із західними спецслужбами, “підставила” Росію і ДНР, зумисно не закривши повітряний простір на висоті 10 км над Донбасом. Інша версія: борт МН0017 начебто ніколи не літав над Торезом, але його курс спеціально змінили 17 липня, “підставивши” під ракети, про наявність яких у терористів було відомо розвідці та СБУ. Іноді цю версію використовують як виправдання дій бойовиків ДНР у дискусіях, де дешевші аргументи з рук не сходять.

Орфоепічна культура телерадіожурналіста. ПРАКТИКУМ

4) Нарешті, найфантастичніша новина: літак-“привид” Boeing-777 перевозив групи пасажирів, які зникли 8 березня над Південно-Китайським морем разом із рейсом МН0370. Теорія базується на заявах, які приписують Ігорю Гіркину про начебто “несвіжі” трупи, знайдені на місці катастрофи, “неіснуючих” родичів жертв та ін. Борт відтак рухався на автопілоті і був гіпотетично підірваний бомбою ЦРУ як інсценування.

І хоча теорії суперечать одна одній, це не заважає навіть відомим російським експертам, як-от Андрію Фурсову говорити про “провокацію” проти Росії. Різні верстви російського суспільства обстоюють як головну саме ту версію, яка найбільше відповідає їхньому кругозору – адже, намагаючись пояснити для себе причини авіакатастрофи, виходять з напередзаданої установки і про “невинуватість” ДНР, і про “непричетність” російської сторони. Що підкріплюється і заявою Володимира Путіна про відповідальність України за свій повітряний простір. В таких умовах достатньо лише сформувати багатий “споживацький кошик” новин – і кожен читач, глядач або слухач самостійно обирає для себе “найкомфортнішу” брехню.

*(Святослав Вишинський,
спеціально для газети “Версії”, 22 липня 2014)*

Текст 10

Завдання. 1. Прочитайте текст. 2. Запишіть його фонетичною транскрипцією відповідно до української літературної вимови. 3. Напишіть свій текст на тему “Різдво”.

Різдво є кожного разу, коли ти посміхаєшся своєму братові та простягаєш йому руку;

Різдво є кожного разу, коли ти мовчатимеш, щоб вислуховувати іншого;

Різдво є кожного разу, коли ти не приймаєш тих принципів, що залишають пригноблених на узбіччі суспільства;

Різдво є кожного разу, коли ти розділяєш надію з тими, хто зневіряється у фізичній та духовній убогості;

Різдво є кожного разу, коли ти покійно визнаєш свої обмеження та свої слабкості;

Різдво є кожного разу, коли ти дозволяєш Господу знову народитися, щоб дарувати Його іншим.

Мати Тереза з Калькутти

ДОДАТКИ

Додаток I

Тлумачний словничок основних понять до теми “Орфоепія української літературної мови”

АСИМІЛЯЦІЯ – вид комбінаторних змін звуків: артикуляційне уподібнення звуків один одному в межах слова або словосполучення. Асиміляція виникає між звуками одного типу (голосних із голосними, приголосних із приголосними). Розрізняють повну і часткову асиміляцію – залежно від ступеня уподібнення звуків. Вплив попереднього звука на наступний – це прогресивна асиміляція, а наступного на попередній – регресивна. Взаємодіяти можуть як сусідні звуки (контактна асиміляція), так і звуки на відстані (дистантна асиміляція). Асиміляція приголосних буває за способом і місцем утворення звука, твердістю і м’якістю, за участю голосу (оглушення чи одзвінчення), для голосних – за рядом, піднесенням, лабіалізацією.

ДИСИМІЛЯЦІЯ – один із видів комбінаторних змін звуків: розподібнення приголосних у межах слова. Розрізняють регресивну дисиміляцію (зміну звука під впливом наступного) і прогресивну (зміну звука під впливом попереднього).

ЕНКЛІТИКА – слово без наголосу, що стоїть після слова з наголосом, утворюючи з ним акцентну єдність: на' ніч, межі' очі, при' смерті. Енклітиками є переважно короткі слова, зокрема частки, допоміжні дієслова, займенники.

ЗВУК у мові – найдрібніша акустико-артикуляційна одиниця мовлення, конкретний варіант фонему як звукового інваріанта в системі мови. Звук у фонетиці розглядають з погляду акустики (слухове враження, яке викликає звук), артикуляції (фізіологічна робота органів мовлення під час вимови звука) і функції (розрізнення знакових одиниць мови, до складу яких входить звук). В останньому випадку звук називають **фонемою** і вивчають у фонології. З акустично-артикуляційного погляду звуки мови поділяють на голосні і приголосні. Унаслідок взаємодії звуків у складі більших мовних одиниць у потоці мовлення вони можуть зазнавати якісних змін аж до переходу одного звука в інший

Орфоепічна культура телерадіожурналіста. ПРАКТИКУМ

(позиційні, або комбінаторні, зміни звуків, зокрема асиміляція, наприклад: смужка – смуз'ці, молотити – молод'ба, кожа – ку^ожух – кажан, поселення – поси^елити).

КУЛЬТУРА МОВЛЕННЯ – невід'ємна складова загальної культури особистості. У широкому значенні поняття “культура мовлення” пов'язують із любов'ю до рідної мови, почуттям поваги до державної мови та її багатовікової традиції, з турботою про її повноцінне функціонування, а також з діяльністю суспільства та індивідуума, спрямованою на якнайкраще пізнання, збагачення, вдосконалення та розвиток мови. Це також почуття відповідальності за свої мовленнєві дії. У вужчому розумінні зміст поняття мовної культури охоплює: 1) ступінь ознайомлення суспільства з мовними нормами, вміння свідомо використовувати нормативні форми й вислови, критично ставитися до порушення норм, здатність висловлювати думку стисло та зрозуміло; 2) діяльність, яка має на меті піднесення рівня знань про мову, закріплення мовних норм; 3) лексико-фразеологічну, граматичну, орфоепічну та орфографічну нормативність, тобто уживання слів, їх форм, звуків, звукових комплексів, синтаксичних конструкцій відповідно до ustalених норм, а також усунення мовних помилок, невинуватих запозичень, невдалих неологізмів, чужорідних елементів, вульгаризмів; 4) естетику мови, тобто здатність відчувати її красу, вишуканість. Важливими складниками мовної культури особистості є: а) комунікативна правильність мови, тобто здатність формулювати думку лаконічно, чітко, однозначно; б) граматична правильність, тобто відповідність мовної форми до загальноприйнятих норм; в) естетика вислову, тобто виражене чуття краси мови.

ЛІТЕРАТУРНА ВИМОВА – унормована вимова, яка не має просторічних, діалектних та суржикових рис. Оволодіння нормами літературної мови є невід'ємною частиною культури мовлення. Основна вимога культури мовлення зумовлена відповідністю правилам літературної мови, зокрема нормам мови й наголошування, словозміни, словотворення, уживання слів тощо.

МОВНА НОРМА – це основна ознака будь-якої літературної мови, що відрізняє її від мови загальнонародної; сукупність мовних засобів, що відповідають системі мови й сприймаються її носіями як зразок

ДОДАТКИ

суспільного спілкування у певний період розвитку мови та суспільства. Нормативними в українській мові є, наприклад, чергування [o], [e] з [i] в закритих складах (стіл – стола), перехід у певних позиціях приголосних г, к, х у ж, ч, ш та [з'], [ц'], [с'] (рука – ручка – руці), твердість губних приголосних, що не мають м'яких відповідників, а також твердість шиплячих приголосних ж, ч, ш, які можуть вимовлятися напівм'яко у певних позиціях. Процес усталення мовної норми відображає історію розвитку української літературної мови, закономірності її стильової диференціації, тенденції нормалізації й кодифікації літературної мови. Визначальною рисою мовної норми є стабільність, дотримання усталених, загальноприйнятих правил щодо слововживання, написання, наголошування, граматичного оформлення висловлювання. Правильність, досконалість, зразковість – характеристики, що визначають нормативну літературну мову, високу культуру мови. Виділяють такі критерії літературної норми: територіальний, або культурно-історичний – на цій основі формується літературна мова; мовна традиція; відповідність системі мови; поширеність відповідного мовного явища.

З виникненням усних стилів засобів масової інформації ґрунтовніше опрацьовують орфоепічні норми літературної мови. Акцентуаційні, орфоепічні норми сучасної української літературної мови ґрунтуються на вивченні усної літературної практики, а також писемних пам'яток української літературної мови.

НАГОЛОС (акцент) – фонетичне явище, за допомогою якого виділяємо відповідний склад з-посеред інших у слові чи певний компонент у реченні. Характер наголосу, його місце, сила пов'язані з ритмом та мелодикою мовлення. Виділення частин слова, певного слова чи вислову відбувається за допомогою: зміцнення артикуляційної сили голосу; піднесення висоти тону; сповільненої вимови слова чи фрази та ін. Розрізняють **словесний наголос** (виділення одного складу в слові за допомогою артикуляційних засобів, властивих мові, – посилення м'язової напруженості мовного апарату, збільшення сили видиху, зміни висоти тону, збільшення тривалості звучання. Кожне самостійне слово має один наголос, багатоскладові слова можуть мати на інших складах дещо ослаблений наголос. Тому розрізняють наголос головний і побічний. В українській мові наголос вільний, різномісний, може падати на будь-який склад слова), **логічний наголос** (виділення

Орфоепічна культура телерадіожурналіста. ПРАКТИКУМ

слова, яке мовець вважає найважливішим; логічний наголос впливає на сенс повідомлення), **емфатичний наголос** (виділення важливої за значенням частини (групи слів, слова і навіть частини слова) з метою передачі емоційного стану мовця), **фразовий наголос** (виділення найважливіших за комунікативною метою комплексів) тощо.

ОРФОЕПІЯ – система норм літературної мови, що охоплює правила вимови звуків, звукосполучень у мовленнєвому потоці, наголошування слів, а також інтонування; розділ мовознавства, що вивчає норми літературної вимови. Звукова будова української мови як певний тип, притаманний її носіям будь-якої територіальної і соціальної приналежності, усталюється тоді, коли зростає значення усної публічної мови. Орфоепічні норми сформувалися протягом ХІХ століття на основі середньонадніпряньського говору. Для них характерні: чітка вимова голосних [а], [о], [у], [і] в будь-якій позиції; наближення [е] та [и]; збереження дзвінкості приголосних перед глухими та в кінці слів (книжка, мороз); пом'якшення зубних приголосних перед наступним м'яким приголосним (сові[с'т']); дзвінка вимова [в] в кінці складу та в кінці слова (сказав, любов); твердість приголосних перед [е] та [и], вимова твердого л перед [е]; тверда вимова шиплячих (лоша, біжать); вимова груп приголосних (шеся, ться, тство та ін.) відрізняється від їхнього написання (бавишся – бави[с'а]).

ОРФОЕПІЧНИЙ СЛОВНИК – словник, у якому зафіксовані норми літературної вимови біля кожного з реєстрових слів, поданих в алфавітному порядку. Транскрипція застосована у всіх випадках, де треба передати вимову, відмінну від її написання. Вперше акцентуаційні норми української літературної мови були зафіксовані в “Словнику наголосів” М. Погрібного (1959, 1964), а орфоепічні норми – у словнику-довіднику “Українська літературна вимова і наголос” (1973, укладачі: І. Вихованець, С. Єрмоленко, Н. Сологуб, Г. Щербатюк). У 1984 році вийшов у світ “Орфоепічний словник” М. Погрібного, у 2001–2003 – “Орфоепічний словник” (у 2 томах). Орфоепічний словник сприяє формуванню літературної вимови.

ПРАВОПИС – сукупність загально визнаних і обов'язкових правил, що встановлюють способи передачі мови на письмі. Правопис формується історично, відображаючи давні традиції або нові тенденції в пере-

ДОДАТКИ

даванні звуків, слів і форм, що виявляються в кожній писемній мові на різних етапах її розвитку.

Український правопис сформувався на основі правописних традицій давньоруської мови, що ґрунтувалися на фонетичному принципі, за яким написання слова має відображати його вимову. У кінці XVI – на початку XVII століття в українському правописі усталився історико-етимологічний принцип, який зберігався до початку XIX століття. Зауважимо, що протягом XVI–XVIII ст. формувалися нові традиції, пов’язані з переозвученням літер алфавіту відповідно до живої української вимови. Історико-етимологічного принципу дотримувався й І. Котляревський, який започаткував процес формування нової української літературної мови, та видавець його творів М. Парпура. Докладніше опрацював і теоретично обґрунтував принципи історико-етимологічного правопису М. Максимович.

Від початку XIX століття в українській мові поширюється фонетичний (фонематичний) правопис, принцип якого – позначення однією літерою однієї фонемі. Першу спробу закріпити цей правопис зробив О. Павловський у “Грамматике малороссійскаго нарѣчія”. Фонетизацію українського правопису підтримали в першій пол. XIX століття письменники П. Гулак-Артемівський, за безпосередньою участю якого було створено новий (слобожанський) правопис, а також Г. Квітка-Основ’яненко, Є. Гребінка та ін. Слобожанський варіант правопису передбачав написання наближене до вимови з послідовним використанням і дотриманням вимови літер російського алфавіту.

Популярною була орфографічна система, що її розробив П. Куліш у кінці 50-х років XIX століття. Проте кулішівка відзначалася зайвою фонетизацією правопису дієслів, закінчень -ться, -шся, відмовою від наявних у попередніх правописах сполучень йо,ьо на користь літери є, відсутністю літери для йотованого є (у попередніх правописах уже вживали літеру є), збереженням знака ь у кінці слова після приголосних тощо. Ці недоліки значною мірою усунені в правописі, який підготували співробітники Південно-Західного відділу Російського географічного товариства (1873), співавторами якого були П. Житецький та К. Михальчук. Однак Емським актом 1876 року цей правопис було заборонено. Від 1876 до 1905 на Східній Україні українську літературу друкували російською абеткою згідно з російським правописом (у середовищі української інтелігенції іронічна назва – “ярижка”). Лише

Орфоепічна культура телерадіожурналіста. ПРАКТИКУМ

після 1905 знову з'явилася можливість книгодрукування українською мовою, тому актуальною стала і проблема правопису.

Усі книжки, українські газети й журнали, що виходили в Наддніпрянській Україні у 1905–1914 рр., друкувалися трохи видозміненою кулішівкою, спопуляризованою шкільними підручниками і “Словарем української мови” за редакцією Б. Грінченка. У Західній Україні (Сх. Галичина, Буковина, Закарпаття) на початку XIX століття використовували за традицією старослов'янську кириличну азбуку й користувалися старим консервативним історико-етимологічним правописом, офіційно визнаним у школах і книговидавничій практиці.

Після здобуття Україною незалежності Центральна Рада 17 січня 1918 р. видала “Головні правила українського правопису”, але їх не встигли впровадити в практику. У травні 1919 р. Українська академія наук схвалила “Найголовніші правила українського правопису” (видані 1921), які стали основою всіх наступних правописів. Новий правопис, затверджений РНК УСРР 1928 р. (т. з. скрипниківський), передбачав, зокрема, літеру г для іншомовних слів, запозичених після 1860 р., позначення м'якості іншомовного л (аероплян, бльокада, блюза) та ін. У 1933 р. цей правопис було переглянуто і значно перероблено (вилучено літеру г, змінено правило вживання роду в деяких іншомовних словах, скасовано пом'якшення іншомовного л тощо). В кінці 30-х років постало питання про врегулювання українського правопису. Новий проект українського правопису за редакцією М. Грунського, підготовлений у 1940 р., зважаючи на обставини, не було прийнято. Після деяких уточнень і виправлень у 1946 р. опубліковано “Український правопис”, а в 1960 р. — його 2-е, доповнене й виправлене видання. Третє видання “Українського правопису” 1990 базується, як і попередні, на фонематичному принципі, який доповнюється морфологічним (уніфіковане написання префіксів, коренів, суфіксів і закінчень незалежно від їхніх позицій у слові й впливів асиміляційно-дисиміляційних процесів), традиційно-історичним (подвійна функція літер я, ю, є, вживання літери щ) і диференційним (написання великої літери в словах, написання слів разом, окремо і через дефіс) принципами. Поновлено літеру г, дещо змінено вживання літер і та у власних іншомовних назвах тощо. Виправлене і доповнене 4-е видання “Українського правопису” 1993 суттєво не відрізняється від попереднього, але в ньому поширено правило передавання іншомовного і через з і після “дев'ятки” на низку власних назв, розширено сфе-

ДОДАТКИ

ру використання закінчень -у(ю) Р. в. іменників II відміни, уточнено правило написання складних слів тощо.

ПРОКЛІТИКА – слово без наголосу, яке стоїть перед словом із наголосом, утворюючи з ним акцентну єдність. Проклітиками є переважно короткі слова, зокрема прийменники, сполучники, частки, допоміжні дієслова, займенники: на столі', до ме'не, не сказа'в.

СПРОЩЕННЯ У ГРУПАХ ПРИГОЛОСНИХ – втрата одного із звуків у групах приголосних, що виникли внаслідок занепаду слабких редукованих [ъ] і [ь]. У давньоруській мові найпоширеніші групи приголосних склалися з двох звуків, другим з яких був сонорний або [в] (пло-дь, смі-хь), рідше – з фрикативного [с] або [з] і проривного (же-нь-ськь, звѣ-зда) і ще рідше – з трьох приголосних, першим з яких був фрикативний [с] або [з], а третім – сонорний або [в] (ство-ль, но-здри). У деяких двозвукових сполученнях приголосних першим був сонорний (сь-лнь-це, сь-рдь-це). Нові сполучення приголосних, успадковані українською мовою від давньоруської, склалися з двох, трьох і чотирьох звуків. Двозвукові (як і давньоруські) не становили труднощів у вимові і тому збереглися. Тризвукові, серед яких найпоширенішими були з проривним [з] або [т] всередині, порушували фонетичні закономірності живої вимови, тому й зазнавали спрощення, напр., здн > зн (поздно > поздно > пізно); рдц > рц (сьрдьце > сердце > серце); жди > жн (тиждня > тижня); стн > сн (честь > чесний); стл > сл (щастливий > щасливий); стц > сц (місце > місце). Відомі поодинокі приклади спрощення приголосних у чотиризвукових сполученнях з проривним [т], який в українській мові втратився (стѣкло > стекло > скло), іноді разом із сусіднім фрикативним [с] (місто > містский > міський). В інших випадках відбулося випадіння сонорних [л], [р], [н] та задньоязикового проривного [к], напр., слн > сн (мисль > умисний); рнч > нч (гърно — гърньчарь > горнчар > гончар); лнц > нц (сьлньце > солнце > сонце); скн > сн (пискьнути > пискнути > писнути). Спрощення у групах приголосних відбувалося й у виниклих за аналогією на українському ґрунті (користь — користний > корисний, якість – якістний > якісний, бризкнуги > бризнути). Властиві українській мові спрощення у групах приголосних відображає сучасний український правопис. Проте у словах, утворених за допомогою суфіксів -н-, -ськ-, -ств- від іншомовних основ, такого спрощення він не фіксує (контрастний,

Орфоепічна культура телерадіожурналіста. ПРАКТИКУМ

форпостний; студентський, інтелігентський; студентство, агентство), хоч у живому мовленні воно можливе (контрасний, інтелігенський, студенство). Зберігаються на письмі в звукосполученні стн звук т у числівнику шістнадцять (у вимові – шіснадцять), буквосполучення стл не спрощується й у вимові (пестливий, хвастливий, кістлявий).

ТРАНСКРИПЦІЯ – спеціальна система письма, яку застосовують для точного відтворення звукового складу слів і текстів. Розрізняють три типи Т.: фонетичну, фонематичну і практичну. Фонетична транскрипція – спосіб передачі на письмі усної мови з усіма її звуковими особливостями. Вона ґрунтується на таких вимогах: кожна літера позначає на письмі лише один звук, а кожен звук передається завжди тією самою літерою. Фонетична транскрипція, крім знаків, що позначають фонемі, використовує ще й інші знаки, зокрема діакритичні, за допомогою яких позначають різні варіанти фонем.

Фонематична транскрипція передає тільки фонемний склад морфем, слів і текстів, а не всі відтінки звуків мови, у яких реалізуються фонемі. Для фонематичної транскрипції використовують точно визначену кількість знаків, що відповідає кількості фонем певної мови (фонологічна система української мови складається з 38 одиниць – 6 голосних і 32 приголосні фонемі). До фонематичної транскрипції звертаються тоді, коли вивчають фонемний склад мови, а не артикуляційні чи акустичні властивості її звуків.

Практична транскрипція – запис засобами національного алфавіту іншомовних власних назв, термінів та інших слів. Практична транскрипція не виходить за межі знаків алфавіту мови, що запозичує, але допускає їх незвичне використання. Фонемі, відсутні в мові, замінюють близькими до них звучанням. Практичну транскрипцію використовують у спеціальній літературі, для перекладів номенклатур, списків, прейскурантів, технічної документації, для географічних карт тощо.

Норми вимови голосних звуків

Звук	Позиція	Вимова	Приклади
ненаголошений [e]	перед складом з [aʰ], [oʰ], [eʰ]	[e ^h]	[ве ^h снаʰ], [се ^h лоʰ], [се ^h реʰжка]
	перед складом з [iʰ], [eʰ] [iʰ]	[и ^e] [и ^e] або [и]	[би ^e рʰіʰзка], [пови ^e рнуʰўсʰа] [ви ^e ршиʰна] або [ви ^e ршиʰна]
	між м'якими приголосними	[eʰ]	[зали ^e шай ^e цʰ:а]
ненаголошений [и]	перед складом з [aʰ], [eʰ]	[e ^h] або [e]	[зе ^h мʰлʰаʰ], [пе ^h сʰме ^h н:и ^e к]
	перед складом з [iʰ], [eʰ] [o], [y]	[и ^e]	[пи ^e шʰіʰмо], [си ^e диʰ]
ненаголошений [o]	перед складом з [yʰ]	[oʰ] або [y ^o]	[зоʰзуʰлʰа] або [зу ^o зуʰлʰа]
	[iʰ]	[oʰ]	[поʰрʰіʰГ]
наголошений [i]	на початку слова	[и ⁱ] або [и ^h]	[и ⁱ ншиʰГ] [и ^h ншиʰГ]

Норми вимови дзвінких і глухих приголосних звуків

Орфоепічна культура теле-радіожурналіста. ПРАКТИКУМ

Звуки	Вимовні особливості	Приклади
дзвінкі у кінці слова	не оглушуються	[моро'з]
дзвінкі перед глухими	як правило, не оглушуються	[сте'жка]
[г] перед глухими	вимовляється як [х] у п'яти словах та похідних від них	[ле'хко], [во'хко], [д'о'хт'у], [к'і'хт'і], [н'і'хт'і]
глухі перед дзвінкими	одзвінчуються	[бород'ба]
глухі перед сонорними	не одзвінчуються	[хма'ра]
[в], [й] на початку слова перед приголосним, у середині після голосного перед приголосним та в кінці слова після голосного	вимовляються як [у], [ї]	[во'ўк], [ўлаў], [їме'н'а], [ўрожа'ї]
[з] у префіксі з- та прийменнику з	вимовляється як [с]	[с'ц'ідити], [с_ка'войу]
[з] у префіксі роз- перед глухими	варіативно	[ро'зпов'ід'] або [ро'спов'ід']
[з] у префіксі без- та прийменнику без перед глухими	варіативно	[бе"зхма'рний] або [бе"схма'рний]
[дз], [дж]	вимовляються зливо і передають один звук	[дзв'інок]

Норми вимови груп приголосних

Буквосполучення	Вимова	Приклади
-жц(і)	[з'ц']	[кни'з'ц'і]
-шц(і)	[с'ц']	[рома'с'ц'і]
-чц(і)	[ц':]	[су'моц':і]
-жс(я)	[з'с']	[зва'з'с'а]
-шс(я)	[с':]	[ди'ву'йе'с':а]
-чс(я)	[ц'с']	[му'ц'с'а]
зш-	[ш:] у префіксі з-	[ш:и'ти]
-зш-	[жш] в інших випадках	[бе"жшу'мно]
зч-	[шч] у префіксах з-,роз-, прийменнику з	[ро'шчин]
-зч-	[жч]	[бе"жче'сний]
-сш	[ш:]	[ви'р'іш:и]
зж-	[ж:]	[бе"ж:у'рний]
здж	[ждж]	[ждж"ре"ла']
-тьс(я)	[ц':]	[с'м'іе'ц':а]
-тс(і)	[ц'], [ц]	[бу'ц'іў]
-тш-	[чш]	[бага'чшиї]
-тц-	[ц:]	[бо'л'іц:е]
-тц(і)	[ц':]	[укл'і'ц':і]
-тч-	[ч:]	[о'ч:е]
-тж	[джж]	[о'джже]
-дж	[джж]	[а'джже]
-дч	[джч]	[в'іджчу'ти]
-дш	[джш]	[п'іджшука'ти]
-дс	[дзс]	[в'ідзступ]
-дц	[дзц]	[в'ідзкура'ти'с'а]
-дз	[дзз]	[в'ідззвук]

Спрощення у групах приголосних

Буквосполучення	Вимова	Приклади
-стс-	[с:]	[ш'іс:о'т]
-стд-	[зд]	[ш'ізде"с'а'т]
-стч-	[шч]	[не"в'і'шчи"н]
-стц' -	[с'ц']	[не"в'і'с'ц'і]
-стськ-	[с'к]	[тури'с'кії]
-нтст-	[нст]	[студе'нство]
-нтськ-	[нс'к]	[студе'нс'кії]

Знаки транскрибування

- [] – фонетична транскрипція
- ' – м'якість приголосного
- ˘ – напівм'якість приголосного
- ː – довгота звука
- ˆ – наголос
- ˜ – нескладовий характер
- | – коротка пауза
- || – довга пауза

**Словничок складних випадків наголошування слів
різних частин мови**

Складні випадки наголошування іменників

алфавіт	вікно, мн. вікна, два вікна
анапест	вірш, вірші, віршів
аркушик	вітчим
асиметрія	володар і володар
атлас (збірник географічних карт)	вояк, мн. вояки
і атлас (шовкова тканина)	газомер
баран, барани, але два барани	гайвороння
барометр	гайвороня
басма (фарба для волосся) і басма (металева пластинка)	гастрономія
бережина (узбережжя) і бережина (лугова трава)	Генуя
бородавка	гість, але гостей
борошно	глашатай
боязнь	голка, голки, дві голки, п'ять голок
булава, мн. булави, дві булави	горицвіт
бюлетень	горошина
бюрократія	Григір
варення (процес варіння)	Григорій
варення (харчовий продукт)	грошей, грошам, грішми і грошима, на грошам
верба, верби, дві верби	гуртожиток
веретено	газда
ветеринарія	гангстер
вимова	гендер
вимога, мн. вимоги	глясе
випад	дактиль
випуск	данина
випадок, мн. випадки	дверми і дверима, на дверях
витрата, мн. витрати	Десна, Десну і Десну
відомість (список, документ)	деспотія
відомість (звістка, дані)	десятина
візник	дефіс
	дециметр

Орфоепічна культура телерадіожурналіста. ПРАКТИКУМ

дещиця	замазка (процес)
джерельце, джерельця	запитання
дипломатія	заробіток
діалог	засновок
дідівщина	заставка (загородка)
дітьми	заставка (у книзі)
добуток	заціпка
довідник	зібрання
догмат, мн. догмати	зубожіння
два договори і договори	ігуменя
ратифікація договору і договору	ікло
доданок	іконопис
дозиметр	індичина
дозиметрія	індустрія
документ	інженерія
донька, мн. доньки	істерія
дочка, мн. дочки, дві дочки	каталог
дояр	квартал
дрова, дровам і дровам	кишка
дужки, взяти в дужки	кілометр
дві дужки	кавовий
евфонія	колія
Еквадор	коловорот (вир)
експерт	коловорот (інструмент, пристрій)
електромережа	компроміс
Ельбрус	кропива
Євангелія, Євангелії і Євангеліє	кулінарія
євнух	купорос
еретик	курятина
жадоба	листопад
живопис	лікер
життєпис	літопис
завдання	марганець
загадка, мн. загадки	маркетинг
заєць, мн. зайці, два зайці	мережа
закрутка	металургія
залоза	міліметр
замазка (маса)	мімікрія

ДОДАТКИ

множина	параліч
множник	партер
мовець	пасквіль
молох	перекис
монолог	переляк
навчання	перемичка
налигач	переобрання
недогарок	перепад
недокурок	перепел, мн. перепели і перепели
недолюдок	перепис
недопалок	перепустка
недоторканність	перетин
некролог	петля, мн. петлі, дві петлі
ненависть	питання
неприятнь	пятика
низина, дві низини	пізнання
низовина, дві низовини	площина, мн. площини
новина, мн. новини, дві новини	подруга
обідранець	подушка, мн. подушки, дві подушки
обійстя	пожарище
обіцянка	позначка
обранець	показник, мн. показники, два показники
обраниця	Покрова
обрання	поляк
обруч	помилка і помилка, мн. помилки
обшир	дві помилки, п'ять помилок
ознака	постамент
оксиморон, оксюморон	почин
олень	предмет
омела	приятнь
омнібус	приятель
омонімія	псевдонім
ортопедія	п'яниця
осока	револьвер
отаман	регент
оцінка	рекрут
очеретина	
павич	

Орфоепічна культура телерадіожурналіста. ПРАКТИКУМ

ремінь	трійня, трійнята
речовина, мн. речовини	тріскотнява
решето, мн. решета, два решета	трубопровід
рівнина	трясовина
різновид	тятива, тятиви луків, дві тятиви
розголос	Україна
розмах	українець
розпад	умогляд
розстріл	устриця
розщип	учителька, дві учительки, приїзд
рукопис	учительок
русло	фазометр
сегмент	факсиміле
середина	фанатичка
сантиметр	фармація
свердло	фарфор
світи, два світи	феномен
свічки, шість свічок	фетиш
село, мн. села, два села	фольга
синява	форзац
сироватка	фундамент
Сідней	хліба колосяться, хліби випікають,
слина	два хліби
спина	центнер
старець, мн. старці, два старці	цурпалок
старшина (керівник), старшина	чадра
(військова посада, звання)	час, нема часу
статуя	чеснота
столяр, мн. два столяри	читанка, цікаві читанки, дві
суглинок	читанки
тайнопис	читання
теплопровід	човен, човна і човна, човни
терен, на теренах	чужина
течія, підводні течії, дві течії	шлях, два шляхи, мн. шляхи
тиранія	шляхопровід
травестія	шовковиця
тризуб	шофер
	щабель

ДОДАТКИ

щавель	ядро, метання ядер , двоє ядер , два
щипці	ядра
щока, бліді щоки , обидві щоки	яловичина
юрба, юрби колядників, дві юрби	ярмарок , влаштувати ярмарки ,
Юрко	два ярмарки
юрмище	ярмо , запрягти в ярма , два ярма
явір , зеленіють явори , три явори	ясен , мн. ясени , два ясени

**Складні випадки наголошування прикметників
та дієприкметників**

Берінгове море	крицевий
близький	легкий
болотистий	лікерний
болотяний	літописний
весняний і весняний	ляльковий
виразний	льодяний
вичерпний	льоновий
відімкнутий	льоноочисний
вірнопідданий	людський (людяний)
віршовий	людський (пов'язаний з людиною)
газовий	магістерський
гірничодобувний	мармуровий
гороб'ячий	маршовий
господарський (від господар)	мовчазний
господарський (від господарство)	мозолистий
громадський	молочений
грушевий	мотузяний
газовий	наосний
державницький	народногосподарський
добовий	недоторканий
доземний	некваліфікований
домовий, домовна книга	нелюдський
доччин	непроникний
жаданий	низький
житловий	новгородський
заключний	новий
заміжня	обраний
збірний	обтічний
змістовий	однаковий
зручний	оленячий
іграшковий	оптовий, оптові, але гуртовий
іноплемянний	осетровий
їстівний	очеретяний
йодистий	очний
корисний	паливний
косий	пекарський

ДОДАТКИ

передзахідний	український
пересічний	фаховий
перехідний	фіалковий
песячий	фільтровий
підлітковий	фіолетовий
підсліпуватий	фірмовий
післяжнивний	фунтовий
післяродовий	хвалений
пітний	хирлявий
племінний	хлібний
побічний	цегляний
поживний	цеховий
позачерговий	циліндровий
порядковий	цілий, цілого, цілому
простий (прямий) і простий і	цукровий
простий (звичайний, нескладний)	черговий
ринковий	черствий
різноколірний	чорнобривенький
рукописний	чотириразовий
сільськогосподарський	шестивесловий
смерековий	шестиразовий
страшний	шестискладовий
суєтний	шлунковий
сукняний	штамповий
тайговий	шрифтовий
текстовий	щетинистий
терновий	щітковий
тигровий	щодобовий
тисовий	щупленький
тичковий	яблуневий
тонкий	ялиновий
торговий	яровий
триразовий	яскравий, яскравіший
трискладовий	

Орфоепічна культура телерадіожурналіста. ПРАКТИКУМ

Складні випадки наголошування дієслів, дієприслівників та особових форм дієслів

б'ємо, б'єте	ідемо, ідете
бовтати	ідучи
будемо, будете, будеш	йдемо, йдете
була, було, були	йдучи
везти, веземо, везла, везли	кажучи
висіти, висиш, вишу	кидати
висить, висів	кінчити, кінчу, кінчиш, кінчимо
відстояти	клякнути
візьму, візьмеш, візьме,	колючи
взяла, взяли	корюся, коришся, коримся
даємо, даєте	краду, крадеш, крадемо
даючи	кроїти, крою, кроїш, кроять
дичавіти, дичавію	лила, ллемо, ллете
діждемо, діждете	молю, молюся
дійду, дійдеш	наведемо, наведете, навезла
додаючи	надберемо, надберете
долила, доллемо	надягну, надягнеш
дрижачи	нанести
живемо, живеє, жила	нап'ємося, нап'єтєся
заіржавіти	ненавидіти
закруглити, округлю	нівечити
залишити, залишу	оберемо, обереє
занести, занесеє, занесете,	обійду, обійдеш
занєсла	оздоровити, оздоровлю
застопорити	оздоровиш, оздоровлять
зберемо, збереє	озлобити
звемо, звете	окислити
згодитися (дати згоду) і згодитися (стати придатним)	окрилити, окрилю
здвоїти	омолодити, омолоджу, омолодиш
здеремо, здерете	орючи
змилоєрдитися	охолодити, охолоджу, охолодиш і охолодиш, охолодимо
змовчати	переводити
знайдеш, знайдете, знайдеє	перевозити
зніму, знімеш, зняла	передаючи

ДОДАТКИ

перетерпіти, перетерплю	стерпіти, стерплю, стерпиш
перчити	товпитися, товпляться
пищу, пишучи	тремтячи
підтвердити	убожіти
плигати	узяти, візьму, візьмеш, узяла
плисти, пливемо, пливете, плила	умерти, умремо, умрете
полежати, полежу	упасти, упаду, упадеш, упадемо,
посидіти, посиджу, посидиш	упадете
постояти, постою, постійш,	хвалячи
постоїть	ходячи
рвемо, рвете	черкати
садячи	черпати
сердити	черствіти
сікти, січемо, січете	

Орфоепічна культура телерадіожурналіста. ПРАКТИКУМ

Складні випадки наголошування прислівників

байдуже і байдуже	злегка
високо	зозла
водночас	зрання
всередину	іноді
глибоко	назирцем
горілиць	насамкінець
далебі	обіруч
де-небудь	поблизу
де-не-де	позаочі
дешево	позаторік
де-юре	по-новому
долілиць	потемки
донесчочу	разом
досита	саморуч
досчочу	світ за очі
завидки	усередині
завидна	цілком
завчасу	чимраз
запівдарма	чудно
звисока	широко
здалека	шляхом, присл.

Складні випадки наголошування числівників

вісімдесят	півтора
двадцятєро	півтори
дванадцять	сімдесят
одинадцятий	тридцятєро
одинадцять	чотирнадцять

ДОДАТКИ

Складні випадки наголошування займенників

всього, всьому, до всього, на	свого, до свого, свому, у свому
всьому	твого, до твого, твому, у твому
котрий	той, того, до того
мого, до мого	усього, усьому, в усьому, з усього
мої, моїм	цього, цьому, до цього, у цьому
моя	який-небудь

Складні випадки наголошування інших частин мови

але	зокрема
-----	---------

Список літератури:

1. *Бровченко Т. О.* Словесний наголос в сучасній українській літературній мові / Т. О. Бровченко. – К., 1969.
2. *Винницький В.* Українська акцентна система: становлення, розвиток / В. Винницький. – Львів, 2002.
3. *Єлісовенко Ю.* Орфоепічний аспект фахової підготовки ведучих / Юрій Єлісовенко // [Електронний ресурс]: <http://journ.lnu.edu.ua/vypusk7/visnyk07-16.pdf>
4. *Єлісовенко Ю.* Культура і техніка мовлення в телерадіожурналістиці / Юрій Єлісовенко // [Електронний ресурс]: <http://journalib.univ.kiev.ua/index.php?act=article&article=306>
5. *Жовтобрюх М. А., Кулик Б. М.* Курс сучасної української літературної мови / М. А. Жовтобрюх, Б. М. Кулик. – Ч. 1. – К., 1965. – 423 с.
6. *Жовтобрюх М. А.* Слово мовлене / М. А. Жовтобрюх. – К., 1969.
7. *Жовтобрюх М. А.* Основа і принципи української літературної вимови / М. А. Жовтобрюх // Українська мова і література в школі. – 1976. – № 6.
8. *Капелюшний А. О.* Стилїстика й редагування [Електронний ресурс] : практичний словник-довідник журналіста / А. О. Капелюшний. – Львів : ПАІС, 2002. – 576 с.
9. *Караванський С.* Секрети української мови / Святослав Караванський. – К.: УКСП “Кобза”, 1994. – 152 с.
10. *Караман С. О., Караман О. В., Плющ М. Я.* Сучасна українська літературна мова. Навчальний посібник [за ред. С. О. Карамана] / С. О. Караман, О. В. Караман, М. Я. Плющ. – К. : Літера, 2011. – 560 с.
11. *Культура української мови / С. Я. Єрмоленко, Н. Я. Дзюбишина-Мельник, К. В. Ленець:* [за заг. ред. В. М. Русанівського]. – К.: Либідь, 1990. – 304 с.
12. *Лобода В. В.* Орфоепія / В. В. Лобода // Сучасна українська літературна мова [ред. : М. Я. Плющ]. – К., 1994.
13. *Микитин М. Л.* Формування орфоепічних норм української літературної мови / М. Л. Микитин // Мовознавство. – 1996. – № 1.
14. *Микитин М. Л.* Шевченко Т. Г. та становлення української орфоепії / М. Л. Микитин // Записки з загальної лінгвістики. – Одеса, 2001. – Вип. 2.
15. *Орфоепічний словник / [укладач: М. І. Погрібний].* – К. : Радянська школа, 1984. – 629 с.

16. *Пономарів О.* Культура слова: мовностилістичні поради [Електронний ресурс] : навчальний посібник / О. Пономарів. - К. : Либідь, 2001. – 240с.
17. *Різун В. В.* Літературне редагування / В. В. Різун. – К. : Либідь, 1996. – 241 с.
18. *Сагач Г.* Лінгвістичні аспекти культури ділової комунікації / Галина Сагач // Вибрані твори: В 5 т. – Т. 3: Ділова риторика: “Добротословіє”. – Рівне: ПП ДМ, 2006. – 320 с.
19. *Сербенська О. А.* Культура усного мовлення. Практикум: Навчальний посібник / Олександра Сербенська. – Львів : Видавничий центр ЛНУ імені Івана Франка, 2003. – 212 с.
20. *Синявський О.* Норми української літературної мови / Олекса Синявський. – Львів: Українське видавництво, 1941. – 363 с.
21. Сучасна українська літературна мова : в 5 кн. [за ред. : І. К. Білодіда]. – К., 1969. – Кн. 1. – 436 с.
22. *Тоцька Н. І.* Українська мова. Практикум з орфографії та орфоепії. – К., 1970.
23. *Тоцька Н. І.* Сучасна українська літературна мова. Фонетика, орфоепія, графіка, орфографія / Н. І. Тоцька. – К., 1995.
24. Українська мова. Енциклопедія. – К. : Вид-во “Українська енциклопедія” ім. М. П. Бажана, 2004. – 833 с.

НАВЧАЛЬНЕ ВИДАННЯ

МИХАЙЛИЧЕНКО Наталія

**ОРФОЕПІЧНА КУЛЬТУРА
ТЕЛЕРАДІОЖУРНАЛІСТА**

П р а к т и к у м

Редактор *М. Коперсако*
Технічний редактор *С. Сенік*
Комп'ютерне верстання *Л. Семенович*
Обкладинка *В. Рогана*

Формат 60×84/₁₆. Умовн. друк. арк. 6,51. Тираж 300 прим. Зам.

Львівський національний університет імені Івана Франка,
вул. Університетська, 1, м. Львів, 79000

СВДОЦТВО

про внесення суб'єкта видавничої справи до Державного реєстру
видавців, виготівників і розповсюджувачів видавничої продукції.
Серія ДК № 3059 від 13.12.2007 р.

Видруковано з готових діапозитивів
у ПрАТ “Львівська книжкова фабрика «Атлас»”,
вул. Зелена, 20, м. Львів, 79005

СВДОЦТВО

про внесення суб'єкта видавничої справи до державного реєстру
видавців, виготівників і розповсюджувачів видавничої продукції.
Серія ДК № 1110 від 08.11.2002 р.